

BEZBEDNOST I RODNA RAVNOPRAVNOST NA LOKALNOM NIVOU

Beogradski centar
za bezbednosnu politiku

2012

Izdavač:

Beogradski centar za bezbednosnu politiku
www.bezbednost.org

Gundulićev venac 48, 11 000 Beograd
Tel/Faks: 011 3287 334 i 011 3287 226
E-mail: office@bezbednost.org

Autorke:

Gorana Odanović i Maja Bjeloš

Saradnica:

Rozeta Aleksov

Urednica:

mr Sonja Stojanović

Lektura:

Tatjana Hadžić

Dizajn i prelom:

Marko Marinković

ISBN 978-86-6237-014-3

Beograd, 2012.

© BCBP

All rights reserved.

Stalna konferencija gradova i opština

Savez gradova i opština Srbije

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Ova publikacija predstavlja deo rezultata projekta „Stručne konsultacije na lokalnom nivou o implementaciji Rezolucije SB UN 1325 Žene, mir i bezbednost“. Projekat je sproveo Beogradski centar za bezbednosnu politiku – BCBP (www.bezbednost.org) u saradnji sa Stalnom konferencijom gradova i opština - Savezom gradova i opština Srbije - SKGO (www.skgo.org). Finansijsku podršku pružila je Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava – ODIHR (www.osce.org/odihp).

Sadržaj

Izjave zahvalnosti	4
Skraćenice	5
Lista tabela, antrfilea i ilustracija	6
O istraživanju	7
Sažetak	10
Preporuke	12
I Zakoni i strategije koji definišu nadležnosti opština za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti i bezbednosti na lokalnom nivou	15
II Razlika između bezbednosnih potreba žena i muškaraca	19
III Saradnja lokalnih institucija i tela za rodnu ravnopravnost i tela za bezbednost ..	34
IV Prilozi	38
Literatura	43
O istraživačkom timu	45

Izjave zahvalnosti

Autorke ovog istraživanja zahvaljuju se partnerima iz Stalne konferencije gradova i opština Srbije (SKGO) na tome što su prepoznali koliki značaj ova tema ima za kvalitet života građanki i građana Srbije. Posebnu zahvalnost dugujemo sledećim osobama iz SKGO, koje su podržale izvođenje ovog poduhvata: Zorici Vukelić, zamenici generalnog sekretara, Vladimiru Jovanoviću, šefu Kabineta i šefu Službe za informisanje, i Rozeti Aleksov, koordinatorci za programe Centra za obuku.

Zahvaljujemo se i svim predstavnicima i predstavnicama 16 opština, koji su učestvovali u konsultacijama tokom novembra 2011. godine, a na osnovu čijih iskustava i napomena su sastavljene i preporuke u ovom izveštaju. Posebnu zahvalnost dugujemo onima koji su nam poslali primere dobre prakse iz svojih mesta: Blaženki Lukić, kontakt osobi zaduženoj za pitanja rodne ravnopravnosti u Opštinskoj upravi Paraćin, Milici Todorović, koordinatorci Radnog tima za prevenciju nasilja u porodici i odbornici u Skupštini grada Pančeva, Sonji Stamenović, šefici Odseka za obrazovanje kulturu i sport u opštini Zvezdara, i Ani Saćipović, direktorki Udruženja Romkinja „Osvit“ iz Niša. Zahvalnost dugujemo i Vedrani Lacmanović i Aleksandri Nestorov, predstavnicama „Mreže žena protiv nasilja“, koje su nam dostavile preporuke Mreže lokalnim samoupravama za unapređenje bezbednosti žena. Zahvaljujemo se i Danici Todorov, zamenici Pokrajinskog ombudsmana za ravnopravnost polova, koja je sa nama podelila iskustva tokom rada Mreže „Život bez nasilja“.

Na kraju, zahvaljujemo se na podršci Kancelariji za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), uz čiju su materijalnu podršku organizovane aktivnosti u okviru ovog projekta. Posebno se zahvaljujemo Andrei Vesa koja nam je pomogla da osmislimo program konsultacija.

Skraćenice

BCBP	Beogradski centar za bezbednosnu politiku
CEMR	Savet evropskih opština i regiona (eng. <i>Council of European Municipalities and Regions</i>)
CSR	Centar za socijalni rad
LGBT	Lezbejke, gej, biseksualne i i transrodne osobe
MNRO	Mentalno nedovoljno razvijene osobe
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
NAP	Nacionalni akcioni plan za primenu Rezolucije 1325 SB UN
OCD	Organizacija(e) civilnog društva
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
ODIHR	Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (eng. <i>Office for Democratic Institutions and Human Rights</i>)
SB UN	Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija
SKGO	Stalna konferencija gradova i opština – Savez gradova i opština Srbije

Lista tabela, antrfilea i ilustracija

- Tabela 1:** Opštinska tela za rodnu ravnopravnost i tela za bezbednost
- Tabela 2:** Pregled nadležnosti lokalnih tela u oblasti rodne ravnopravnosti
- Tabela 3:** Pregled nadležnosti lokalnih tela u oblasti bezbednosti
- Antrfile 1:** Nacionalni akcioni plan za sprovođenje Rezolucije 1325 SB UN u Srbiji
- Antrfile 2:** Žene u Srbiji se osećaju manje bezbedno od muškaraca
- Antrfile 3:** Kako lokalne vlasti mogu doprineti poboljšanju položaja LGBT osoba?
- Antrfile 4:** Primer dobre prakse – Učestvovanje žena u kreiranju participativnog opštinskog budžeta Paraćina
- Antrfile 5:** Primer loše prakse: Izrada Strategije bezbednosti grada Niša
- Antrfile 6:** Prikupljanje podataka o slučajevima nasilja u porodici u AP Vojvodini
- Antrfile 7:** Saradnja prilikom sprečavanja nasilja u porodici u Kragujevcu
- Antrfile 8:** Koliko nas košta nasilje u porodici?
- Antrfile 9:** U kojim delovima Srbije nema sigurnih kuća za žrtve nasilja u porodici?
- Antrfile 10:** „Somborski model“
- Antrfile 11:** Da li postoji profil potencijalne žrtve trgovine ljudima?
- Antrfile 12:** Priča o trgovini ljudima sa konsultacija u Nišu, 10. novembar 2011.
- Antrfile 13:** „Klanovi“ u školama
- Antrfile 14:** Školski policajci postoje samo u četiri grada
- Antrfile 15:** Primer dobre prakse – Bezbednost dece u školama na Zvezdari
- Antrfile 16:** Primer dobre prakse – Ravnopravno Pančevo
- Antrfile 17:** Oblici saradnje OCD-a i drugih institucija
- Antrfile 18:** Primer dobre prakse – Usluge SOS telefona i opštinskih organa za žene iz manjinskih zajednica
- Grafikon 1:** Osećanje sigurnosti žena i muškaraca kada sami idu *delom grada/naselja* u kome žive
- Grafikon 2:** Zbog čega se žene i muškarci u Srbiji ne osećaju bezbedno?
- Grafikon 3:** Najzastupljeniji oblici vršnjačkog nasilja
- Slika 1:** Nasilje
- Slika 2:** Školski policajac
- Slika 3:** Trening udruženja Romkinja „Osvit“

O ISTRAŽIVANJU

Pred vama je izveštaj namenjen svima koji su zainteresovani i nadležni za stvaranje uslova za bezbedan i ravnopravan život građanki i građana u opštinama u Srbiji. Izveštaj prvenstveno želi da mapira trenutno stanje bezbednosti i rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, ukaže na ključne bezbednosne probleme i identifikuje lokalne aktere koji se bave unapređenjem rodne ravnopravnosti i bezbednosti. Pored toga, biće predstavljeni i pojedini uspešni primeri međusektorske saradnje prilikom rešavanja problema nasilja u porodici u nekim opštinama i gradovima u Srbiji. Iako su učesnici konsultacija, pored nasilja u porodici, identifikovali i druge bezbednosne probleme (prvenstveno vršnjačko nasilje i trgovinu ljudima), aktivnosti i informacije o aktivnostima koje lokalna tela preduzimaju kako bi ih rešila vrlo su ograničene. Nalazi i preporuke izneti u ovom istraživanju sačinjeni su na osnovu konsultacija tokom kojih se govorilo o stanju bezbednosti i rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, a koje su sprovedene u novembru 2011. godine. Ovim sastancima prisustvovalo je oko pedeset predstavnika opštinskih tela za rodnu ravnopravnost (komisija i saveta), opštinskih odbora i saveta za bezbednost, policije, tužilaštva i lokalnih organizacija civilnog društva.

Kome je izveštaj namenjen?

Autorke izveštaja nadaju se da će donosioci odluka u opštinskim vlastima i skupštinama prilikom formulisanja lokalnih bezbednosnih politika i mera razmotriti preporuke date u izveštaju. Tu, pre svega, mislimo na opštinska tela za rodnu ravnopravnost i bezbednost, koja su zadužena za planiranje i sprovođenje međusektorske saradnje tokom realizovanja ovih politika na lokalnom nivou. Pored toga, nadamo se da će izveštaj razmotriti i Odbor za sistem lokalne samouprave SKGO, te da će njegovi nalazi poslužiti kao osnova za to da SKGO preduzme dalje aktivnosti u ovoj oblasti. Nadamo se, takođe, da će nalazi i preporuke iz ovog izveštaja podstaći što veći broj institucija sektora bezbednosti (policiju, pravosuđe, vojsku itd.) da prilikom pružanja bezbednosti u obzir uzmu bezbednosne probleme, koji mahom pogađaju žene i ostale ranjive grupe u lokalnim zajednicama. Posebno formirana tela Vlade Srbije za sprovođenje Rezolucije UN SB 1325 kojom se promovira veće učestvovanje žena u sektoru bezbednosti (Politički saveti, Multisektorsko koordinaciono telo) mogu, takođe, da pruže značajnu podršku ovom poduhvatu. Mnogobrojne organizacije civilnog društva koje delaju na lokalnom nivou bitne su i iskusne saveznice prilikom sprovođenja preporuka iz ovog izveštaja. Ništa manje bitno, nadamo se da će ovaj izveštaj privući i pažnju šire javnosti.

Povodi za istraživanje

Bezbednosni problemi koji pogađaju žene i ostale ranjive grupe u lokalnim zajednicama retko se uzimaju u obzir prilikom formulisanja lokalnih bezbednosnih politika i prilikom sprovođenja aktivnosti koje treba da poboljšaju bezbednost stanovnika neke opštine. Nekoliko je razloga za takvo stanje. Prvo, žene nisu dovoljno konsultovane o svojim bezbednosnim potrebama. Ključne ustanove za bezbednost u lokalnoj zajednici, a pre svega policija, još uvek nisu u potpunosti sprovele pristup policijskog rada koji je usmeren ka potrebama lokalne zajednice. Predstavnici lokalnih tela za bezbednost, kao i predstavnici institucija sektora bezbednosti (policije i pravosuđa) bezbednosne probleme retko sagledavaju iz rodne perspektive. To je zato što ne uviđaju da žene i devojke imaju drugačije bezbednosne probleme od muškaraca. One su manje zastupljene u lokalnim vlastima, posebno u opštinskim telima za bezbednost, zbog čega su retko u poziciji da odlučuju o rešavanju bezbednosnih problema u svojim zajednicama. Žene, međutim, predstavljaju većinu u opštinskim telima za rodnu ravnopravnost. Ipak, članovi i članice ovih tela nisu u dovoljnoj meri upoznati sa tim kako su teme iz oblasti rodne

ravnopravnosti i bezbednosti povezane. Stoga se retko bave bezbednosnim problemima koji pogađaju žene i druge ranjive grupe (nacionalne manjine, mlade, LGBT populaciju). Izuzetak predstavlja nasilje u porodici, kome je u poslednje vreme posvećena nešto veća pažnja, mada još uvek nedovoljna.

Ovaj izveštaj predstavlja prvo istraživanje o mogućim institucionalnim rešenjima, koja podrazumevaju poboljšanje saradnje opštinskih tela za rodnu ravnopravnost i bezbednost i drugih nadležnih ustanova i aktera. Dosadašnja istraživanja su se zasebno bavila radom lokalnih tela za rodnu ravnopravnost, odnosno stanjem rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou¹ ili radom tela za bezbednost². U okviru tih istraživanja, međutim, nije razmatrana saradnja tela prilikom rešavanja lokalnih bezbednosnih problema, niti su lokalni bezbednosni problemi sagledavani iz rodne perspektive.

Izvori saznanja

Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP) i Stalna konferencija gradova i opština Srbije (SKGO) sprovedli su, uz podršku Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), u novembru 2011. godine konsultacije o stanju bezbednosti i rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Ovim sastancima prisustvovalo je oko pedeset predstavnika opštinskih tela za rodnu ravnopravnost (komisija i saveta), opštinskih odbora i saveta za bezbednost, policije, tužilaštva i lokalnih organizacija civilnog društva. Konsultacije su održane u Zaječaru, Nišu i Kraljevu, a pored predstavnika iz ovih gradova, u konsultacijama su učestvovali i predstavnici još 16 opština: Arandjelovac, Bor, Čačak, Ivanjica, Jagodina, Knjaževac, Kragujevac, Kruševac, Majdanpek, Negotin, Paraćin, Rača, Trstenik, Tutin, Užice i Vranje. Glavni nalazi i zaključci sa konsultacija predstavljeni su u ovom izveštaju. Za prikupljanje informacija koristili smo i upitnik o radu lokalnih tela za bezbednost, koji je posredstvom Mreže poverenika SKGO prosleđen opštinskim upravama. Autori su svesni toga da postoji mogućnost da neki primeri dobrog rada lokalnih tela i njihove saradnje u pojedinim opštinama nisu obuhvaćeni izveštajem zbog ograničenih sredstava i vremena za istraživanje. Pored direktnih kontakata sa opštinama, saznanja o postojećoj saradnji tela za rodnu ravnopravnost i tela za bezbednost na lokalnom nivou bazirana su i na pozitivnim primerima iz delokruga rada institucije Pokrajinskog ombudsmana, kao i na istraživanjima organizacija civilnog društva, pre svega na istraživanjima Autonomnog ženskog centra i organizacije ASTRA, a zatim i na istraživanju BCBP-a o opštinskim savetima za bezbednost. Izveštaj je nastao u okviru projekta *Stručne konsultacije na lokalnom nivou o implementaciji Rezolucije SB UN 1325 Žene, mir i bezbednost*, koji je sproveden u periodu novembar 2011 – januar 2012. godine.

Struktura izveštaja

U prvom poglavlju predstavljen je pravni okvir za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, kao i za uspostavljanje i rad lokalnih tela za rodnu ravnopravnost. Tu je predstavljen i zakonski okvir za uspostavljanje i rad lokalnih tela za bezbednost. U ovom poglavlju ukratko je predstavljen i NAP za sprovođenje Rezolucije 1325 SB UN u Srbiji, kao i nadležnosti lokalnih institucija za njegovo sprovođenje. Detaljniji pregled nadležnosti policije i tužilaštva na lokalnom nivou, kao i pregled mogućnosti za uspostavljanje saradnje ovih institucija sa lokalnim telima i organizacijama civilnog društva dat je u prilogu ovog izveštaja.

1 Primeri takvih istraživanja su: *Rodna ravnopravnost na lokalnom nivou: Jablanički i Pčinjski okrug*. Bujanovac: PBILD, 2010. <<http://rs.one.un.org/organizations/12/Rodna%20ravnopravnost%20na%20lokalnom%20nivou.pdf>>; *Putevi ostvarivanja rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti – od ideje do prakse*. Beograd: Misija OEBS u Srbiji, 2007. <<http://www.osce.org/sr/serbia/25494>>; *Mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou*. Beograd: Misija OEBS u Srbiji, 2010. <<http://www.osce.org/sr/serbia/81309>>.

2 *Priručnik za rad lokalnih saveta za bezbednost*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2011. <http://www.ccmr-bg.org/upload/document/1112191412_bcbp_%282011%29_prirucn.pdf>

U drugom poglavlju predstavljeni su najvažniji bezbednosni problemi na lokalnom nivou. Na osnovu konsultacija sa predstavnicima opština odabrana su tri problema, koja su zatim detaljno obrađena u izveštaju: nasilje u porodici, trgovina ljudima i vršnjačko nasilje.

U trećem poglavlju predstavljene su prepreke na koje se nailazi u radu, kao i primeri dobre prakse saradnje različitih opštinskih tela na poboljšanju bezbednosti građanki i građana u opštinama u Srbiji. Pored toga, predstavljeni su i modeli saradnje sa organizacijama civilnog društva.

SAŽETAK

Različiti bezbednosni problemi u jednoj zajednici, poput vršnjačkog nasilja, narkomanije, trgovine ljudima i nasilja u porodici, **drugačije pogađaju žene i muškarce**. To zahteva da prilikom osmišljavanja aktivnosti za njihovo rešavanje i prevenciju u obzir bude uzeto i to da li su pojedine grupe (žene, devojčice, muškarci, dečaci, LGBT populacija) više izložene nekim pretnjama (i kojim), na kojim mestima dolazi do nasilja, šta je uzrok njihove nebezbednosti i sl. Da bi lokalne bezbednosne strategije i druge aktivnosti usmerene ka povećanju bezbednosti u lokalnim zajednicama bile delotvorne, potrebno je da u obzir budu uzeti različiti izvori nebezbednosti, kao i različite potrebe žena i muškaraca.

Bezbednost zajednice može se ostvariti samo ukoliko se promoviše učestvovanje žena u životu zajednice, ukoliko se stvaraju partnerstva između različitih institucija i tela, kao i ukoliko se žene uključe u procese donošenja odluka. Žene je, zato, potrebno uključiti u proces utvrđivanja bezbednosnih prioriteta u lokalnoj zajednici. U konsultacije treba uključiti i žene iz marginalizovanih zajednica, žrtve nasilja i diskriminacije, kao i žene koje nisu žrtve, kako bi prilikom odlučivanja o prioritetima bezbednosne politike u obzir bila uzeta i njihova gledišta. Konsultovanje je naročito važno tokom izrade lokalne strategije bezbednosti i akcionih planova. Pored direktnog kontakta sa korisnicima ovih politika, potrebno je što ranije u izradu relevantnih dokumenata uključiti i predstavnike opštinskih tela za rodnu ravnopravnost.

Predstavnici tela za rodnu ravnopravnost i tela za bezbednost, policije, tužilaštva i organizacija civilnog društva iz 16 opština Srbije, koji su učesovali u konsultacijama vezanim za ovo istraživanje, kao **glavne bezbednosne probleme u svojim opštinama naveli su nasilje u porodici, trgovinu ljudima i vršnjačko nasilje**.

Kada je reč o nasilju u porodici, u većini opština koje su bile obuhvaćene ovim istraživanjem ne postoji (redovna) saradnja opštinskih tela za rodnu ravnopravnost, tela za bezbednost i policije i pravosuđa. U pojedinim opštinama su, međutim, tela za bezbednost preuzela inicijativu za sprovođenje aktivnosti u borbi protiv nasilja u porodici. Njihova prednost je u tome što su državni organi nadležni za reakciju i pomoć u slučajevima nasilja u porodici više zastupljeni nego u drugim opštinama. Članstvo lokalnih tela za bezbednost, pored predstavnika opštinske uprave, najčešće čine i predstavnici policije, pravosuđa, zdravstvenih, socijalnih ustanova i školskih ustanova i sl. Zato tela za rodnu ravnopravnost treba da ih „koriste“ kao vredne saveznike u borbi protiv nasilja u porodici i prilikom rešavanja ostalih bezbednosnih problema koji pogađaju žene.

U Srbiji ne postoji protokol za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima. Specijalizovanu direktnu pomoć žrtvama trgovine ljudima u Srbiji trenutno pružaju samo organizacije civilnog društva, tačnije samo dve organizacije. Nasuprot tome, institucije koje bi trebalo da se uključe u suzbijanje ovog problema, poput centara za socijalni rad, nisu specijalizovane za pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima. Procedure postupanja u različitim institucijama prilično su nejasne, a veliki broj predstavnika bezbednosnih i drugih institucija u lokalnoj zajednici nije upoznat sa postojanjem Službe za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima, kao ni sa njenim nadležnostima. Pored toga, građani u lokalnim zajednicama imaju nizak nivo svesti o problemu trgovine ljudima, pa je u saradnji sa policijom, centrima za socijalni rad, lokalnim medijima i organizacijama civilnog društva potrebno raditi na edukaciji, kako roditelja, tako i dece u školama. Merama prevencije posebno treba obuhvatiti decu bez roditeljskog staranja i decu u ustanovama socijalne zaštite. Potrebno je, takođe, obezbediti materijalnu i psihološku pomoć osobama koje su već bile žrtve trgovine kako bi se izbegla njihova ponovna viktimizacija. Učesnici konsultacija koji su iz opština u kojima je problem trgovine ljudima posebno izražen predložili su da se formira poseban lokalni tim za rešavanje ovog problema, koji bi činili predstavnici svih navedenih

institucija, dok bi se u ostalim opštinama rešavanjem ovog problema zajedno bavila tela za rodnu ravnopravnost i bezbednost.

Različita istraživanja u poslednjih desetak godina ukazuju na porast vršnjačkog nasilja među decom i mladima. Mere koje škole preduzimaju u slučajevima nasilja često su zastarele i neodgovorajuće. Takođe, škole ne preduzimaju adekvatne mere ni kada je reč o prevenciji nasilja, te ne informišu učenike i roditelje o aktivnostima koje preduzimaju u sklopu prevencije nasilja ili kao odgovor na nasilje, o vršnjačkoj edukaciji i sl. Lokalna tela za bezbednost, u kojima uobičajeno sede i predstavnici policije i škola, mogla bi stoga pokrenuti različite aktivnosti za borbu protiv vršnjačkog nasilja, kao što je, na primer, izrada analize o bezbednosnim izazovima u školama.

Koordiniran pristup lokalnih organa rešavanju bezbednosnih problema od suštinskog je značaja za efikasniju zaštitu građana, kao i za pomoć žrtvama rodno zasnovanog nasilja, te za veće učestvovanje žena u odlučivanju o bezbednosnim pitanjima koja su važna za opštine. To podrazumeva da sve relevantne institucije na lokalnom nivou koordiniraju svoje specifične uloge, odgovornosti i aktivnosti koje preduzimaju radi zaštite žrtava i sprečavanja pojave različitih vidova nasilja. Međutim, u većini opština koje su obuhvaćene ovim istraživanjem **ne postoji redovna saradnja tela za rodnu ravnopravnost i tela za bezbednost prilikom rešavanja ovih bezbednosnih problema**. Izuzeci postoje u gradovima i opštinama u kojima je osnovano posebno međusektorsko telo, koje se bavi nasiljem u porodici. Malo je primera saradnje ovih institucija, koja je usmerena ka tome da uključi što veći broj žena u bezbednosne institucije ili da promoviše njihovo učestvovanje u odlučivanju o bezbednosnim problemima u zajednici.

Do problema i prepreka koji ometaju efikasniju saradnju lokalnih bezbednosnih tela i tela za rodnu ravnopravnost dolazi zbog nedostatka svesti o povezanosti pitanja koja su u njihovoj nadležnosti, kao i zbog nedostatka adekvatnih modela saradnje i resursa. Broj lica koja u opštinama rade na unapređenju rodne ravnopravnosti i bezbednosti nije dovoljan. Većina opštinskih tela ove poslove obavlja bez sredstava ili se za njihove aktivnosti iz opštinskog budžeta izdvajaju veoma mala sredstva. Pored toga, predstavnici lokalnih tela za rodnu ravnopravnost nisu dovoljno upoznati sa tim na koji su način teme iz oblasti rodne ravnopravnosti i bezbednosti povezane, pa se bezbednosnim problemima (izuzev nasilja u porodici) koji pogađaju žene i druge ranjive grupe vrlo retko bave. S druge strane, predstavnici lokalnih tela za bezbednost i institucija sektora bezbednosti (policije i pravosuđa) na lokalnom nivou retko bezbednosne probleme sagledavaju iz rodne perspektive. Usled toga, bezbednosni problemi koji najviše pogađaju žene i druge ranjive grupe retko su uzeti u obzir prilikom formulisanja lokalnih bezbednosnih politika i sprovođenja mera za unapređenje bezbednosti građana i građanki.

PREPORUKE

Predložene mere namenjene su prvenstveno opštinskim vlastima, odnosno lokalnim telima za rodnu ravnopravnost i bezbednost, a potom i institucijama bezbednosti, prvenstveno MUP-u. Deo preporuka lokalnim samoupravama za unapređenje bezbednosti žena formulisale su predstavnice Mreže žena protiv nasilja³ (preporuka br. 1 i preporuka br. 2 u delu o nasilju u porodici).

Opšte preporuke

1. Lokalne uprave (javna preduzeća) treba da planiraju aktivnosti kojima bi bila povećana bezbednost javnih prostora, kao i da obezbede njihovu realizaciju, što uključuje: 1) postavljanje odgovarajuće javne rasvete na ulicama, posebno u prolazima, na stepeništima i na prilazima zgrada, na parking prostorima i na stajalištima javnog prevoza; lokalne uprave bi, u saradnji sa javnim preduzećem nadležnim za rasvetu, mogle da ustanove i objave telefonski broj na koji bi građanke i građani mogli da prijave koji deo grada nije dobro osvetljen ili na kojim mestima osvetljenje nije ispravno; 2) povećanje bezbednosti u javnom prevozu, uključujući u to i stajališta i taksi prevoz; treba podstaći preduzeća/udruženja prevoznika da izrade interna pravila o sprečavanju uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja putnika ili potencijanog nasilja prema putnicima, kao i da informacije o tome kome se putnik može obratiti u slučaju nasilja učine dostupnim u prevoznim sredstvima i na stajalištima; 3) podstaći savete stanara da bolje brinu o ispravnosti osvetljenja i interfona, kao i o prostoru oko zgrada, posebno o ulazima, stepeništima i liftovima.
2. Lokalna tela za rodnu ravnopravnost treba da prikupljaju podatke o stanju rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou i da na osnovu analize podataka sačine polugodišnje izveštaje i/ili godišnji izveštaj. Izveštaji treba da budu dostupni javnosti.
3. Lokalna tela za rodnu ravnopravnost treba da uspostave jasne pisane procedure kojima bi se propisalo s kim ova tela treba da saraduju, kao i na koji način i u kojim situacijama treba da saraduju.
4. Treba jačati postojeće mehanizme i razvijati nove mehanizme za koordiniranu međusektorsku saradnju, kao i mehanizme konsultovanja opštinskih vlasti, institucija bezbednosti, centara za socijalni rad, domova zdravlja, školskih uprava i organizacija civilnog društva.

Što pre treba usvojiti Strategiju policije u lokalnoj zajednici. Iako je njeno usvajanje predviđeno *Strategijom razvoja MUP-a 2011–2016. godine*⁴, koja je pak usvojena u januaru 2011. godine, u trenutku pisanja ovog izveštaja to još nije učinjeno. Usvajanje ove strategije trebalo bi da omogući sistematsko poboljšanje kapaciteta na nivou područnih policijskih jedinica za preventivni i partnerski rad sa lokalnom zajednicom.

3 Vedrana Lacmanović i Aleksandra Nestorov. Mrežu čini 27 ženskih organizacija u Srbiji, koje pružaju usluge ženama koje su preživele muško nasilje.

4 Strategija razvoja MUP-a, 2011: 18. <http://www.mup.rs/cms_cir/sadrzaj.nsf/Strategija%20razvoja%20MUP-a%202011-2016.pdf>

Edukacija

1. Članovi SKGO, u saradnji sa Upravom za rodnu ravnopravnost i stručnim organizacijama civilnog društva, treba da podrže organizovanje zajedničkih obuka o bezbednosti i rodnoj ravnopravnosti, koje bi bile namenjene članovima opštinskih tela za rodnu ravnopravnost i tela za bezbednost.

Učestvovanje u kreiranju lokalnih politika

1. U izradu svih relevantnih dokumenata u lokalnoj zajednici neophodno je uključiti i predstavnike opštinskih tela za rodnu ravnopravnost.
2. Neophodno je da lokalna tela za bezbednost, u saradnji sa telima za rodnu ravnopravnost, uspostave mehanizme za konsultovanje žena kako bi prilikom odlučivanja o prioritetima politike bezbednosti u obzir bila uzeta i njihova gledišta. Konsultovanje je naročito važno prilikom izrade lokalne strategije bezbednosti i akcionih planova, za čije se sprovođenje izdvaja novac iz lokalnog budžeta. U konsultacije je uvek neophodno uključiti i žene iz marginalizovanih društvenih zajednica, žene žrtve nasilja i diskriminacije, kao i žene koje nisu žrtve.
3. Potrebno je promeniti način oglašavanja prilikom organizovanja javnih skupova kako bi se doprlo do svih žena koje bi bile zainteresovane za uključivanje u proces donošenja odluka na lokalnom nivou.

Nasilje u porodici

1. Opštine treba da izdvoje sredstva iz budžeta koja bi namenili prevenciji nasilja u porodici i pomoći žrtvama. Sredstva mogu biti raspoređena na stvaranje mehanizama podrške, poput osnivanja SOS telefona ili održavanja njegovog rada, na osnivanje sigurnih kuća ili na pružanje besplatne pravne pomoći žrtvama nasilja. Pored toga, treba razmotriti i mogućnosti međuopštinske saradnje kako bi ovo pravo bilo efikasnije sprovedeno ograničenim sredstvima koja su na raspolaganju opštinama. Na ovaj način bi se, na primer, zajedničkim sredstvima mogla investirati izgradnja sigurnih kuća koje bi pružale zaštitu ženama iz više opština ili bi se moglo podržati njihovo postojanje.
2. Opštinske vlasti treba da usvoje odluku o tome da žrtve nasilja u porodici/partnerskom odnosu budu oslobođene troškova zdravstvenih usluga kada se obrate lekaru za pomoć zbog zadobijenih povreda. Ovakvo rešenje, u nedostatku sistemskog rešenja na nivou cele države, nužno je da bi se bar na lokalnom nivou ženama žrtvama nasilja pružila adekvatna podrška i omogućilo ostvarenje pravde.
3. Da bi lokalne institucije bile koordinirane u borbi protiv nasilja u porodici, potrebno je da se sve relevantne institucije i organizacije u lokalnoj zajednici usaglase povodom svojih konkretnih uloga i da posebnim protokolom definišu svoja postupanja. Poželjno da u koordiniranju lokalnih odgovora na porodično nasilje učestvuju i opštinska tela za bezbednost i tela za rodnu ravnopravnost. Takođe, bitno je da jedna institucija/telo preuzme ulogu koordinatora. Koordinacija svih aktera naročito je važna za pružanje podrške ženama koje se plaše da prijave nasilnika ili da kasnije učestvuju u sudskom procesu, kao i za obezbeđivanje primarne socijalne i psihološke pomoći.
4. Treba razvijati procedure za rad policije opšte nadležnosti prilikom prikupljanja podataka o žrtvama rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici. To, pre svega, podrazumeva formulisanje standardne liste pitanja koja bi trebalo postaviti prilikom intervencije u slučajevima nasilja i porodici, kao i metoda za procenu rizika i uputstva za obradu takvih slučajeva.

5. Lokalna tela za rodnu ravnopravnost i bezbednost treba da uspostave direktnu komunikaciju i saradnju sa srodnim telima u drugim opštinama, koja služe kao primeri dobre prakse međuresorne saradnje u slučajevima nasilja u porodici (npr. Kragujevac i Sombor). Uspešni modeli saradnje i partnerstva prilikom rešavanja slučajeva nasilja u porodici mogu se, uz pomoć SKGO i stručnih OCD-a, preneti u opštine koje još nemaju ovu praksu.

Trgovina ljudima

1. Građani na lokalnom nivou imaju vrlo nizak nivo svesti o ozbiljnosti i razmerama problema trgovine ljudima, pa je, u saradnji sa policijom, centrima za socijalni rad, lokalnim medijima i organizacijama civilnog društva, potrebno raditi na edukaciji roditelja i dece u školama. Merama prevencije posebno treba obuhvatiti decu bez roditeljskog staranja i decu u ustanovama socijalne zaštite.
2. Učesnici konsultacija su kao moguće rešenje problema trgovine ljudima ponudili formiranje posebnog lokalnog tima, koji bi činili policija, centri za socijalni rad, škole, mediji, organizacije civilnog društva itd. Pored toga, predložili su da u onim opštinama u kojima je ovaj problem izražen budu osnivane posebne radne grupe u okviru Saveta za bezbednost. Radna grupa bi obuhvatila sve relevantne institucije i organizacije u lokalnoj zajednici, uključujući u to i komisije ili savete za rodnu ravnopravnost.
3. Potrebno je usvojiti protokol za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima na lokalnom nivou. Protokolom je neophodno jasno definisati procedure postupanja različitih institucija nadležnih i odgovornih za postupanje u slučajevima trgovine ljudima. Takođe, protokolom je neophodno precizirati nadležnosti i načine komunikacije lokalnih i republičkih organa.
4. Potrebno je obezbediti sredstva iz opštinskog budžeta koja će biti namenjena pružanju materijalne i psihološke pomoći osobama koje su već bile žrtve trgovine kako bi se izbegla njihova ponovna viktimizacija.

Vršnjačko nasilje

1. Lokalna tela za bezbednost treba da preduzmu različite inicijative za rešavanje problema vršnjačkog nasilja. Na primer, trebalo bi pokrenuti inicijativu za izradu analize o bezbednosnim izazovima u školama, na osnovu koje bi lokalne vlasti, u saradnji sa školama, policijom, centrima za socijalni rad i drugim relevantnim akterima, mogle da planiraju zajedničke aktivnosti za povećanje bezbednosti u školama. Takođe, trebalo bi pokrenuti inicijativu za izradu i usvajanje programa zaštite dece od nasilja u lokalnim školama u skladu sa *Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* iz 2009. godine.⁵
2. Bilo bi poželjno da lokalne samouprave, u saradnji sa školama, Kancelarijama za mlade i organizacijama civilnog društva, organizuju aktivnosti koje bi mladima bile primer kako da konstruktivno i kreativno upotrebe slobodno vreme, čime bi se radilo na prevenciji vršnjačkog nasilja.

⁵ To su: Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama (2007) i Pravilnik o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje (2010).

I ZAKONI I STRATEGIJE KOJI DEFINIŠU NADLEŽNOSTI OPŠTINA ZA SPROVOĐENJE POLITIKE RODNE RAVNOPRAVNOSTI I BEZBEDNOSTI NA LOKALNOM NIVOU

Veće uključivanje opština u planiranje mera za unapređenje rodne ravnopravnosti i bezbednosti na lokalnom nivou otpočeto je posle 2000. godine. Ipak, zakoni i strategije koje podržavaju ove mere usvojeni su tek u poslednjih nekoliko godina. Glavna dokumenta koja se odnose na oblast rodne ravnopravnosti su: *Zakon o ravnopravnosti polova*, *Nacionalna strategija i Akcioni plan za unapređivanje rodne ravnopravnosti i poboljšanje položaja žena* i *Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima*. Smernice za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou sadržane su i u *Evropskoj povelji za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou*, koju je 2006. godine usvojio Savet evropskih opština i regiona – CEMR, asocijacija lokalnih i regionalnih vlasti više od trideset evropskih država. Glavni pomak ka većem učestvovanju žena u formulisanju i sprovođenju bezbednosne politike učinjen je usvajanjem Nacionalnog akcionog plana (NAP) za primenu Rezolucije 1325 SB UN „Žene, mir i bezbednost“ u Srbiji, u decembru 2010. godine. Detaljan pregled nadležnosti lokalnih tela za rodnu ravnopravnost i tela za bezbednost, kao i nadležnosti policije i tužilaštva na lokalnom nivou dat je u prilogu, u *tabeli 2 – Pregled nadležnosti lokalnih tela u oblasti rodne ravnopravnosti* i u *tabeli 3 – Pregled nadležnosti lokalnih tela u oblasti bezbednosti*.

Ključna dokumenta i mehanizmi za rodnu ravnopravnost i bezbednost na lokalnom nivou

*Evropska povelja o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou*⁶ sadrži odredbe kojima se države članice pozivaju da preduzmu određene mere u oblasti bezbednosti na lokalnom nivou (čl. 21–23). Povelja navodi da se „žene i muškarci zbog različitih životnih stilova i obaveza često suočavaju sa različitim bezbednosnim problemima“. Potpisnice Povelje se zato obavezuju da će „analizirati statističke podatke o incidentima koji utiču na bezbednost žena i muškaraca iz rodne perspektive“, kao i da će „razviti i sprovesti strategije, planove i aktivnosti radi poboljšanja stanja ili uređenja lokalne sredine (na primer, saobraćajne raskrsnice, parkirališta, ulična rasveta) u cilju povećanja bezbednosti žena i muškaraca“. U dokumentu se, takođe, navodi da rodno zasnovano nasilje predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava, te se potpisnica obavezuje na to da usvoji i podrži strategije i akcije protiv rodno zasnovanog nasilja, uključujući u to i: pružanje podrške žrtvama, informisanje javnosti, obučavanje zaposlenih u nadležnim institucijama, saradnju relevantnih službi i policije itd. Trgovina ljudima je, takođe, označena kao bezbednosni problem koji posebno pogađa žene. Zarad rešavanja tog problema potpisnice treba da sprovedu različite mere i aktivnosti (sprovođenje kampanja za podizanje nivoa svesti građana, pružanje pomoći žrtvama, poput lečenja, sigurnog smeštaja, prevodilačkih usluga i sl.). Opštine i regiona koji potpišu Povelju javno se obavezuju na to da će slediti principe rodne ravnopravnosti i sprovesti odredbe Povelje. Svaka potpisnica dužna je da pripremi Akcioni plan za sprovođenje Povelje. Povelju je do sada potpisalo preko 250 lokalnih i regionalnih uprava širom Evrope. Prva opština u Srbiji koja je potpisala Povelju bila je opština Prokuplje, u martu 2011. godine.⁷ Pored Prokuplja, Povelju su za sada potpisale i opštine Ivanjica, Majdanpek i Sjenica.

6 Povelja je dostupna na: <<http://www.e-jednakost.org.rs/kurs/kurs/download/evropskapoveljaorodnojpravopravnosti.pdf>>

7 Više informacija na: <http://ravnopravnostkg.com/page_sr.php?recordID=15>.

Usvajanjem *Zakona o ravnopravnosti polova (Službeni glasnik RS 104/09)* dat je zamah sprovođenju ove politike. Zakonom je bliže definisana zabrana diskriminacije na osnovu pola, kao i prava oba pola u oblasti zapošljavanja, socijalne i zdravstvene zaštite, porodičnih odnosa, političkog i javnog života, obrazovanja i sudske zaštite. Kako bi se obezbedila ravnomerna zastupljenosti polova prilikom zapošljavanja, predviđena je obaveza poslodavca da napravi plan mera za otklanjanje ili ublažavanje neravnomerne zastupljenosti polova i da ga dostavi nadležnom republičkom organu uprave (čl. 13). Državni, pokrajinski i lokalni organi dužni su da politikom zapošljavanja obezbede to da najmanje 30 odsto građana manje zastupljenog pola bude u organizacionoj jedinici, kao i na rukovodećim mestima u organima upravljanja i nadzora (čl. 14). Zakon predviđa i to da statistički podaci koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju na nivou Republike Srbije, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, kao i u ustanovama i organizacijama koje obavljaju javna ovlašćenja, te u javnim preduzećima i privrednim društvima, moraju biti iskazani prema polu (čl. 40).

Nacionalna strategija za unapređivanje rodne ravnopravnosti i poboljšanje položaja žena (Službeni glasnik RS 15/09) naglašava da je potrebno **uspostaviti mrežu svih institucija koje se bave nasiljem nad ženama na lokalnom nivou**. Slične odredbe sadrži i *Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima (Službeni glasnik RS 27/11)*. U ovoj strategiji je, takođe, naglašena potreba uspostavljanja **kontinuirane koordinacije nadležnih organa i službi na nivou lokalne samouprave za sprečavanje nasilja nad ženama, kao i sklapanje sporazuma o saradnji između ustanova i drugih organizacija na lokalnom nivou**, čija je saradnja neophodna za efikasno ostvarivanje i sprovođenje zaštite žrtava nasilja.

Najveći pomak kada je reč o uključivanju građana u rešavanje bezbednosnih problema u lokalnoj zajednici napravljen je 2002. godine, u okviru pilot projekta „**Policija u lokalnoj zajednici i bezbedne zajednice u Srbiji**“, koji je pokrenulo Ministarstvo unutrašnjih poslova u saradnji sa Misijom OEBS u Srbiji. Kasnije se sprovođenju projekta pridružilo još nekoliko međunarodnih organizacija. Cilj koncepta rada policije u lokalnoj zajednici jeste razvijanje saradnje između policije i građana, što bi trebalo da im omogući da zajedno rešavaju probleme koji ugrožavaju javnu bezbednost, na principima: partnerstva, saradnje, poverenja, konsultacija, odgovornosti i međusobnog uvažavanja (Lukšić-Orlandić 2006: 27)⁸. Policija je, dakle, uslužni servis građana, koji nije samo represivan već radi i na prevenciji. Iako je *Strategijom razvoja MUP-a 2011–2016. godine* predviđeno usvajanje Strategije policije u lokalnoj zajednici⁹, u trenutku pisanja ovog izveštaja to još nije učinjeno. Usvajanje ove strategije treba da omogući sistematsko poboljšanje kapaciteta na nivou područnih policijskih jedinica, koji će služiti za preventivni i partnerski rad sa lokalnom zajednicom.

8 Dostupno na: < http://www.fosserbia.org/view_file.php?file_id=331 >

9 Strategija razvoja MUP-a, 2011: 18. < http://www.mup.rs/cms_cir/sadrzaj.nsf/Strategija%20razvoja%20MUP-a%202011-2016.pdf >

Nacionalni akcioni plan (NAP) za sprovođenje Rezolucije 1325 SB UN u Srbiji (Službeni glasnik RS 102/10) predviđa da se veći broj žena uključi u procese donošenja odluka vezanih za bezbednost, da se poveća njihov broj u institucijama u sektoru bezbednosti, ali i da se unaprede mehanizmi zaštite žena od svih oblika nasilja. Njime je predviđeno i uključivanje lokalne samouprave u sprovođenje pojedinih aktivnosti za sprovođenje NAP-a. Te oblasti su:

- izgradnja pravnog i institucionalnog okvira, instrumenata i mera koji garantuju ostvarivanje prava žena na ravnopravnu zastupljenost u organima lokalne samouprave;
- razvijanje i sprovođenje edukativnih aktivnosti o zaštiti žena i devojaka od svih vidova nasilja u slučaju rata i u vanrednim situacijama;
- obezbeđivanje posebnog fonda za naknadu štete ženama žrtvama diskriminacije i svih oblika rodno zasnovanog nasilja i u slučaju neefikasnog delovanja organa i institucija sistema;
- stvaranje jednakih mogućnosti za školovanje, zapošljavanje, napredovanje u karijeri žena i muškaraca u sektoru bezbednosti;
- izgrađivanje mehanizama za rano upozoravanje i pružanje podrške lokalnim inicijativama žena za nenasilno rešavanje sukoba.

Antrfile 1: Nacionalni akcioni plan za sprovođenje Rezolucije 1325 SB UN u Srbiji

Mehanizmi na lokalnom nivou koji služe za uspostavljanje rodne ravnopravnosti i bezbednost

Zakonom o ravnopravnosti polova predviđeno je **osnivanje opštinskih tela za rodnu ravnopravnost (komisija i saveta)**, čiji je zadatak promovisanje rodne ravnopravnosti u svim javnim politikama na lokalnom nivou. Jedno od prvih tela za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou bila je Komisija za pitanje žena, koja je osnovana u opštini Novi Bečej (Srđić i Ugarčina 2005: 9). Ovi mehanizmi služe i kao kanal kojim se mogu artikulirati pitanja položaja žena, ali i kojim se može doći do političkog konsenzusa na lokalnom nivou kako bi u svakodnevnom životu bili primenjeni principi jednakih mogućnosti i rodne ravnopravnosti. Do sada je formirano 108 ovakvih tela u isto toliko opština i gradova Srbije.¹⁰

U proteklih deset godina uspostavljeno je preko sto tela na nivou opština, koja po statusu i načinu rada mogu da se podvedu pod savete i odbore za bezbednost (Stojanović i Quesada 2010: 15). Osnovni cilj formiranja ovih tela jeste potreba da se partnerski rešavaju lokalni problemi koji utiču na bezbednost i na osećanje sigurnosti u zajednici (Lukšić-Orlandić 2005: 222). Ova tela mahom rade na unapređenju bezbednosti građana i imovine. Takođe, ona definišu bezbednosne probleme na teritoriji opštine, razvijaju preventivne akcije, analiziraju stanje javne bezbednosti i sl.

Pravni osnov za osnivanje tela za bezbednost i rodnu ravnopravnost proizlazi iz Statuta opštine, koji je osnovni pravni akt jedinice lokalne samouprave, pa se zbog toga modaliteti osnivanja saveta razlikuju (Bjeloš, Brozović i Đorđević 2011: 15). Kao što se osnivaju tela za rodnu ravnopravnost, tako se i tela za bezbednost osnivaju ili kao radno telo skupštine opštine ili kao radno telo opštinskog veća, tj. pri kabinetu predsednika opštine. U oba slučaja, telo može biti osnovano kao privremeno radno telo sa ograničenim mandatom ili kao stalno radno telo.

¹⁰ Podatak je naveden prema *Adresaru lokalnih mehanizama za ostvarivanje rodne ravnopravnosti*, dostupnom na veb-sajtu Uprave za rodnu ravnopravnost: <http://www.gendernet.rs/files/Mehanizmi/Lokal/Lokal_2_pdf.pdf>. Pošto je ova baza još uvek u izradi, moguće je da su ova tela formirana u još nekim opštinama/gradovima, kao što je moguće da su u pojedinim opštinama prestala da postoje.

Lokalni mehanizmi u opštinama obuhvaćenim ovim istraživanjem

Od devetnaest opština i gradova, koliko je bilo obuhvaćeno ovim istraživanjem, tela za rodnu ravnopravnost postoje u sedamnaest opština. Nasuprot tome, uspostavljeno je svega šest tela koja rade na unapređivanju bezbednosti, i to u Aranđelovcu, Knjaževcu, Kragujevcu, Negotinu, Užicu i Vranju. U jednoj opštini (Rača) ne postoje ni telo za rodnu ravnopravnost ni telo za bezbednost, a u jednoj opštini (Bor) postoji samo telo za bezbednost saobraćaja. U samo šest opština postoje oba tela. (Tabela 1: Opštinska tela za rodnu ravnopravnost i tela za bezbednost). Podaci o telima za bezbednost prikupljeni su posredstvom mreže Poverenika SKGO, pa je moguće da u nekoj opštini telo postoji, ali da Poverenik nije prosledio tu informaciju SKGO.

Opština	Opštinsko telo za rodnu ravnopravnost	Opštinsko telo za bezbednost
Aranđelovac	Komisija za rodnu ravnopravnost	Savet za bezbednost
Bor	/	Savet za bezbednost saobraćaja
Čačak	Komisija za ravnopravnost polova	Savet za bezbednost saobraćaja
Ivanjica	Komisija za ravnopravnost polova	/
Jagodina	Komisija za rodnu ravnopravnost	/
Knjaževac	Odbor za rodnu ravnopravnost	Savet za bezbednost
Kragujevac	Komisija za rodnu ravnopravnost	Savet za bezbednost
Kraljevo	Savet za rodnu ravnopravnost	Savet za koordinaciju poslova bezbednosti saobraćaja na putevima
Kruševac	Savet za rodnu ravnopravnost	/
Majdanpek	Savet za ravnopravnost polova	/
Negotin	Radno telo za rodnu ravnopravnost	Savet za bezbednost
Niš	Komisija za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti	Gradski štab za vanredne situacije
Paraćin	Savet za rodnu ravnopravnost	Savet za bezbednost saobraćaja
Rača	/	/
Trstenik	Komisija za rodnu ravnopravnost	/
Tutin	Resor za rodnu ravnopravnost	/
Užice	Komisija za ravnopravnost polova	Savet za bezbednost
Vranje	Komisija za ravnopravnost polova	Savet za bezbednost
Zaječar	Komisija za rodnu ravnopravnost	/

Tabela 1: Opštinska tela za rodnu ravnopravnost i tela za bezbednost

II RAZLIKA IZMEĐU BEZBEDNOSNIH POTREBA ŽENA I MUŠKARACA

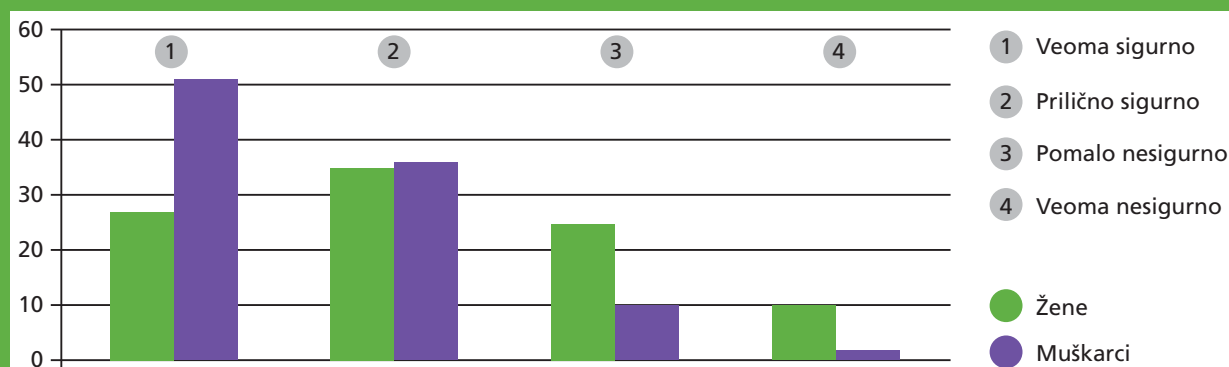
Različiti bezbednosni problemi u jednoj zajednici, poput vršnjačkog nasilja, narkomanije, trgovine ljudima i nasilja u porodici, različito pogađaju žene i muškarce. To zahteva da se bezbednosni problemi na lokalnom nivou posmatraju i iz rodne perspektive¹¹, odnosno da se prilikom osmišljavanja aktivnosti za njihovo rešavanje i prevenciju u obzir uzme i to da li su pojedine grupe (žene, devojčice, muškarci, dečaci, LGBT populacija) više izložene nekim pretnjama (i kojim), na kojim mestima se događa, šta je uzrok njihove nebezbednosti i sl. Lokalne vlasti u velikoj meri doprinose nivou (ne)bezbednosti u jednoj zajednici. Da bi lokalne bezbednosne strategije i druge aktivnosti usmerene ka povećanju bezbednosti u lokalnim zajednicama bile delotvorne, potrebno je da u obzir budu uzeti ovi različiti izvori nebezbednosti, kao i različite potrebe žena i muškaraca. Lokalna bezbednost (bezbednost u zajednici) podrazumeva aktivno učestvovanje u suzbijanju nasilja, nereda i kriminalnih aktivnosti, ali i u poboljšanju kvaliteta ljudskog života, kao i saradnju različitih aktera na lokalnom nivou (Bjeloš, Brozović i Đorđević 2011: 15).

Šta ugrožava bezbednost žena?

Najčešće navođeni faktori koji doprinose (osećanju) (ne)bezbednosti žena u jednoj zajednici mogu se podeliti u dve grupe: socijalne i situacione. Socijalni faktori proističu iz uređenja jednog društva. U njih spadaju problemi poput: ekonomske nejednakosti (nezaposlenost, siromaštvo, finansijska zavisnost od partnera), diskriminacije, niskih kazni za počinioce seksualnog i rodno zasnovanog nasilja. Situacioni faktori rizika proističu iz konkretne situacije koja više izlaže opasnosti građanke nego građane. Na primer, to su neosvetljene ulice, parkovi, podzemni prolazi, garaže i druga javna mesta, udaljena i izolovana autobuska stajališta itd. Žene su češće nego muškarci zabrinute za svoju fizičku bezbednost kada se kreću po svom naselju. Žene su, takođe, češće nego muškarci izložene nasilju u porodici, koje predstavlja jedan od najmasovnijih oblika kršenja ljudskih prava. Nasilje nad ženama se ispoljava i u javnoj sferi – na poslu (seksualno uznemiravanje, mobing itd.) i na ulici (pljačke, napadi, silovanja).

Žene u Srbiji osećaju se manje bezbedno od muškaraca

U istraživanju Republičkog zavoda za statistiku pod nazivom „Žene i muškarci u Republici Srbiji“*, koje je sprovedeno 2011. godine, navodi se da se žene osećaju manje bezbedno od muškaraca kada idu same delom grada/naselja u kome žive. Polovina anketiranih muškaraca (50%) oseća se veoma sigurno, dok je samo trećina anketiranih žena rekla da se tako oseća (27%). Svaka četvrta žena (25%) izjavila je da se oseća pomalo nesigurno, dok je ovaj odgovor dao tek svaki deseti muškarac. Veoma nesigurno oseća se 10% žena i 2% ispitanih muškaraca.

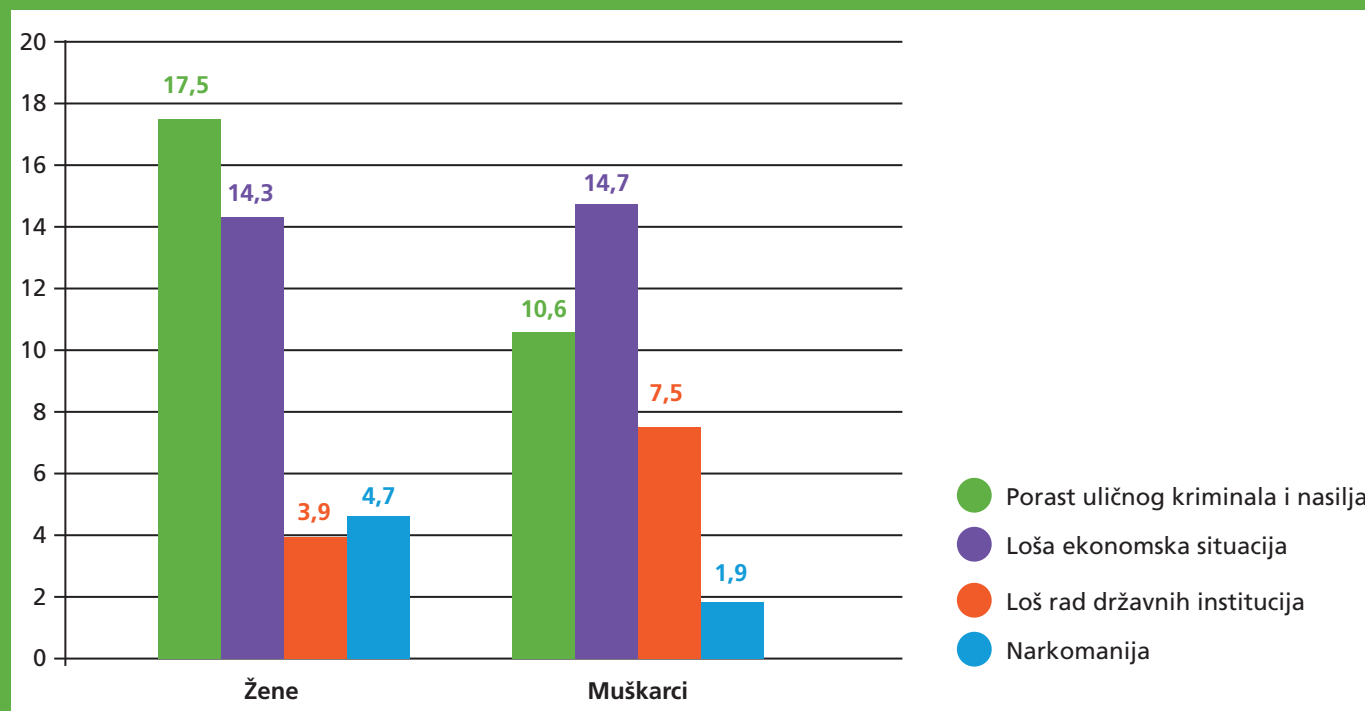

Grafikon 1: Osećanje sigurnosti žena i muškaraca kada sami idu delom grada/naselja u kome žive

¹¹ Rodna perspektiva podrazumeva svest o rodnim razlikama i uključivanje tih razlika u formulisanje mera, konkretnih politika i aktivnosti.

* Istraživanje dostupno na: <http://www.gendernet.rs/files/RR_u_brojka/ZenelMuskarci.pdf>

Istraživanje Beogradskog centra za bezbednosnu politiku, sprovedeno u aprilu i maju 2011. godine u saradnji sa CeSID-om, takođe je pokazalo da se percepcije žena i muškaraca donekle razlikuju kad je reč o ličnoj i nacionalnoj bezbednosti.** Na pitanje o ličnoj bezbednosti približno je tri četvrtine građana odgovorilo da se oseća potpuno ili uglavnom bezbedno. Neznatno manji procenat žena oseća se fizički bezbedno u spoljašnjem svetu (73% žena nasuprot 77% muškaraca), kao i u sopstvenoj kući (84% žena nasuprot 85% muškaraca). Najveća razlika postoji u osećanju sigurnosti koje uživaju u mestu/delu mesta u kojem žive. U svom mestu ili delu grada/mesta u kome žive sigurno se oseća 74% žena, dok je procenat muškaraca koji se tako osećaju veći skoro 10% (82%). Ovo je potvrđeno i analizom stavova pripadnika fokus grupa, gde su učesnice u Beogradu i Zaječaru navele da ne bi u svim delovima svog mesta i u svako doba dana mogle da se kreću bez straha. Uzrok svoje nebezbednosti žene vide u porastu uličnog kriminala i nasilja, potom u lošoj ekonomskoj situaciji i narkomaniji, dok su muškarci kao uzroke nebezbednosti na prvom mestu navele lošu ekonomsku situaciju, porast uličnog kriminala i nasilja i loš rad državnih organa.

Grafikon 2: Zbog čega se žene i muškarci u Srbiji ne osećaju bezbedno?

Antrfile 2: Žene u Srbiji osećaju se manje bezbedno od muškaraca

Neheteroseksualne osobe takođe osećaju da im je lična bezbednost ugrožena (Radoman, Radoman, Đurđević-Lukić i Anđelković 2011).¹² Osobe koje pripadaju LGBT populaciji strepe da će postati žrtve nasilja, što ograničava njihovu slobodu kretanja, stil odevanja i komunikaciju koja često podleže autocenzuri (Radoman, Radoman, Đurđević-Lukić i Anđelković 2011: 21). Istraživanje je pokazalo i to da su žene pripadnice LGBT populacije ranjivije kada je reč o fizičkoj bezbednosti, naročito u manjim i konzervativnim sredinama (*ibidem*). U manjim sredinama LGBT osobe su manje spremne na to da policiji prijave slućajevne nasilja, jer smatraju da je odnos policije prema građanima u manjim mestima manje profesionalan.

12 Istraživanje je sproveo Centar za istraživanje javnih politika tokom 2011. godine. Istraživanje je dostupno na: <<http://publicpolicy.rs/wp-content/uploads/2011/12/LGBT-populacija-i-reforma-sektora-bezbednosti.pdf>>.

** Preuzeto iz: Bjeloš, Maja. Šta građanke Srbije misle o svojoj i o bezbednosti Srbije? Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2011. <http://www.ccmr-bg.org/upload/document/bjelos_%282011%29_sta_gradjanke_sr.pdf>

Kako lokalne vlasti mogu doprineti poboljšanju položaja LGBT osoba?

Lokalne institucije (posebno tela za rodnu ravnopravnost) treba da podrže LGBT osobe tako što će javno osuditi svaki napad i slučajeve diskriminacije. Podršku mogu pružiti i tako što će predstavnici LGBT udruženja biti pozivani da učestvuju u radu sednica opštinskih tela, u izradi zvaničnih akata, ali i tako što će predstavnici opštinskih vlasti učestvovati u događajima, obukama i seminarima koje organizuju LGBT udruženja.

Grad Barselona (Odeljenje gradskog veća za ljudska prava) započeo je 2008. godine proces izrade opštinskog Plana za LGBT populaciju. Cilj izrade tog dokumenta bio je koordiniranje i promovisanje aktivnosti lokalnih vlasti u različitim oblastima u borbi protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Najpre je urađeno istraživanje o iskustvima LGBT osoba u Barseloni (sa kojim se problemima najčešće suočavaju, kakav je stav ostalog dela populacije o LGBT osobama itd.). Potom je izrađen Plan, u čije su kreiranje bili uključeni predstavnici LGBT udruženja, opštinskih vlasti, stručnjaci i pojedine LGBT osobe.

Preuzeto iz: <Combating Homophobia: Local Policies for Equality on the grounds of Sexual Orientation and Gender Identity – A European White Paper>.

Antrfile 3: Kako lokalne vlasti mogu doprineti poboljšanju položaja LGBT osoba

Konsultovanje žena i drugih ranjivih grupa o bezbednosnim prioritetima u lokalnoj zajednici

Bezbednost zajednice može se ostvariti samo ukoliko se promoviše učestvovanje žena u životu zajednice, ukoliko se stvaraju partnerstva između različitih institucija i tela, kao i ukoliko se žene uključe u donošenje odluka. Učesnici konsultacija razgovarali su i o potrebi uključivanja žena u utvrđivanje bezbednosnih prioriteta u lokalnoj zajednici, kao i o načinu na koji one mogu biti uključene u ovaj proces. Složili su se sa tim da je u konsultacije potrebno uključiti i žene koje nisu žrtve, kao i žene iz marginalizovanih zajednica i žrtve kako bi prilikom odlučivanja o prioritetima politike bezbednosti u obzir bila uzeta i njihova gledišta. Konsultovanje je naročito važno u procesu izrade lokalne strategije bezbednosti i akcionih planova, za čije sprovođenje se izdvaja novac iz lokalnog budžeta. Uključivanjem tela za rodnu ravnopravnost u izradu tih dokumenata bilo bi osigurano to da se bar jednim delom uvažavaju bezbednosne potrebe žena. Zato bi tela za rodnu ravnopravnost trebalo da budu uključena u njihovu izradu u što ranijoj fazi ili bi im trebalo omogućiti to da bar upute komentare i predloge vezane za prve nacрте dokumenata.

Primer dobre prakse: Učestvovanje žena u kreiranju participativnog opštinskog budžeta Paraćina

U lokalnoj samoupravi opštine Paraćin već devet godina unazad postoji praksa da predsednik opštine organizuje zborove građana po mesnim zajednicama kako bi i građani učestvovali u planiranju lokalnog budžeta. Zapaženo je, međutim, da na tim zborovima žena uopšte nema ili da dolaze u vrlo malom broju. To je posebno naglašeno u seoskim mesnim zajednicama. Zbog toga žene nisu učestvovalе u izradi participativnog budžeta.

Pionir projekat, čiji je cilj bio da motiviše žene da dođu na te javne skupove, obuhvatio je jednu seosku i jednu gradsku mesnu zajednicu. Tom prilikom urađena je analiza načina na koji su javni skupovi bili organizovani u prethodnom periodu, što je dovelo do izrade strategije koja će omogućiti veće uključivanje žena. Odlučeno je da se žene pozovu direktno – lično ili telefonom.

Sve žene su, bez obzira na starosnu dob, taj poziv rado prihvatile i pozitivno ocenile. Tako je na zbor u seoskoj mesnoj zajednici došlo 13 žena, od ukupno prisutna 53 meštana, a na zbor u gradskoj mesnoj zajednici došle su 23 žene, od ukupno 43 prisutna meštana. Primetno je bilo da su se učesnici zbora u seoskoj mesnoj zajednici iznenadili kada su videli toliki broj žena. Uglavnom su mislili da su greškom ušli na roditeljski sastanak, pošto se sve odvijalo u prostorijama škole. Ovoliki broj žena

uticao je i na predloge inicijativa koje su se čule na zborovima, pa su one kao potrebe zajednice izdvojile i: uređivanje postojećih prostorija za okupljanje žena i mladih, uređivanje sportskih terena za mlade, sređivanje šetališta, sređivanje groblja, postavljanje kontejnera (u seoskoj mesnoj zajednici), sređivanje fasada, postavljanje javnog toaleta (u gradu). Sva izlaganja bila su razložna, a prisutni su slušali u tišini. Skupovi su protekli u mnogo mirnijoj i konstruktivnijoj atmosferi nego što je to ranije bio slučaj.

Ovaj mini-projekat dao je odlične rezultate i pokazao da žene nisu nezainteresovane, ali da je potrebno promeniti pristup organizovanju skupova kako bi se žene uključile u donošenje odluka na lokalnom nivou. Jednostavno, na to niko nije navikao, pa ni one same.

Preuzeto iz: <Combating Homophobia: Local Policies for Equality on the grounds of Sexual Orientation and Gender Identity – A European White Paper>.

Antrfile 4: Primer dobre prakse – Učestvovanje žena u kreiranju participativnog opštinskog budžeta Paraćina

Primer nedovoljne uključenosti javnosti: Izrada Strategije bezbednosti grada Niša

Grad Niš je prvi put 2010. godine usvojio Strategiju bezbednosti za period od pet godina. Strategija obuhvata bezbednosne prioritete kojima će se gradske vlasti baviti u narednom periodu. Iako je prilikom izrade strategije konsultovan veliki broj aktera, predstavnici kancelarije gradonačelnika, koji su bili nosioci izrade Strategije, nisu u proces konsultovanja uključili predstavnike komisije za rodnu ravnopravnost grada Niša, kao ni organizacije civilnog društva koje se bave bezbednosnim problemima žena, odnosno temama poput nasilja u porodici, trgovine ljudima, pravima manjina, rodnom ravnopravnošću i sl. Pri tom, iako statistički podaci pokazuju da u gradu ozbiljan problem predstavlja nasilje u porodici, u strategiji je ovom fenomenu dato veoma malo prostora. Dodatno, među izlistanim problemima u ovoj strategiji nije se našao ni problem različitih vidova diskriminacije prema pripadnicama najbrojnije nacionalne manjine u Nišu, tj. prema Romkinjama.

Strategija je dostupna na: <<http://www.ni.rs/uploads/file/strategijabezb.pdf>>.

Antrfile 5: Primer loše prakse – Izrada Strategije bezbednosti grada Niša

Najveći bezbednosni problemi u lokalnim zajednicama u šesnaest opština

Tokom konsultacija učesnici su imali zadatak da navedu sve bezbednosne probleme u svojoj zajednici i da ih potom rangiraju prema tome koliko su, po njihovom mišljenju, važni i učestali. Učesnici su imali i zadatak da analiziraju to da li problemi koje su naveli drugačije pogađaju žene i muškarce i na koji način. U sva tri grada kao najveće bezbednosne probleme učesnici su u svojim zajednicama istakli:

1. **nasilje u porodici**
2. **trgovinu ljudima i**
3. **vršnjačko nasilje.**

Pored toga, učesnici su kao bezbednosne probleme naveli i razne vidove nasilja (fizičko, psihičko, seksualno, ekonomsko), diskriminaciju (posebno strukturalnu diskriminaciju žena iz manjinskih grupa), mobing, držanje vatrenog oružja u kući, maloletničku delikvenciju, narkomaniju, razbojništvo, pse lugalice itd. U nastavku teksta fokusiraćemo se samo na tri najveća bezbednosna problema i na način na koji ih lokalne institucije rešavaju.

Slika 1: Nasilje (preuzeto sa veb-sajta Saveta Evrope)

NASILJE U PORODICI

Ne iznenađuje podatak da su učesnici kao jedan od najvećih bezbednosnih problema naveli nasilje u porodici. Ovo je jedan od problema koji u najvećoj meri pogađa žene u lokalnoj zajednici. Samo tokom 2011. godine u Srbiji je prijavljeno 6.000 slučajeva u kojima je došlo do nasilja u porodici, a 28 žena je ubijeno.¹³ Iako se o ovom obliku nasilja nad ženama u Srbiji poslednjih nekoliko godina sve više govori i iako se sprovode kampanje koje treba da povećaju nivo svesti građana o ovom problemu¹⁴, istraživanja pokazuju da 54,2% žena u Srbiji i dalje trpi neki oblik porodičnog nasilja¹⁵.

Prikupljanje podataka o nasilju u porodici

Učesnici konsultacija smatrali su da bi jedna od mogućih aktivnosti u borbi protiv nasilja u porodici mogla biti ta da se lokalna tela za rodnu ravnopravnost uključe u prikupljanje podataka o stanju rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, te da na osnovu analize statističkih podataka sačine polugodišnji i/ili godišnji izveštaj. Analiza bi, između ostalog, sadržala i podatke o slučajevima i oblicima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, na osnovu kojih bi tela za rodnu ravnopravnost mogla da prate trendove porasta ili smanjenja nasilja u porodici u svojim opštinama. Neadekvatno evidentiranje slučajeva nasilja u porodici onemogućava praćenje i analizu rasprostranjenosti i karakteristika same pojave, kao i praćenje i evaluaciju prakse (i eventualnih izmena prakse) pomoći žrtvama i izricanja sankcija i drugih mera izvršiocima.

Prikupljanje podataka o slučajevima nasilja u porodici u AP Vojvodini

Skupština Vojvodine je 2008. godine usvojila *Strategiju za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja za period od 2008. do 2012. godine*. Za sprovođenje Strategije nadležan je Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova. Sekretarijat od januara 2009. godine sprovodi projekat pod nazivom „Ka sveobuhvatnom sistemu za suzbijanje nasilja nad ženama u AP Vojvodini“, čiji je jedan od ciljeva priprema i primena jedinstvenog, standardizovanog softverskog sistema za prikupljanje podataka o rodno zasnovanom nasilju i za redovno praćenje i procenu mera za suzbijanje rodno zasnovanog nasilja u AP Vojvodini.

Radi uspostavljanja jedinstvene evidencije o prijavljenim slučajevima nasilja (uključujući u to i podatke o tipu i karakteristikama slučaja nasilja, podatke o žrtvama i počiniocima, posledicama nasilja, pruženim uslugama i međusektorskoj saradnji) započeto je razvijanje metodologije za prikupljanje i obradu podataka. Formirana je radna grupa za izradu metodologije i softvera za prikupljanje i obradu podataka radi uspostavljanja jedinstvene i standardizovane evidencije i dokumentacije o prijavljenim slučajevima nasilja. Radnu grupu čini 14 profesionalaca/ki, direktno uključenih u rešavanje slučajeva nasilja. To su predstavnici/e centara za socijalni rad, policije, sudova, tužilaštva, zdravstvenih centara i nevladinih organizacija. Rad se zasniva na primerima dobre prakse u zemlji, kao i na iskustvima zemalja u okruženju i država članica EU. Predviđeno je da se ova metodologija testira u odabranim opštinama, nakon čega bi došlo do eventualnog revidiranja metodologije i do njene primene u ostalim opštinama u AP Vojvodini. Sastavni deo ove mere čini obuka partnera na lokalnom nivou za korišćenje metodologije i softvera, obezbeđivanje tehničkih uslova u institucijama u kojima postoji potreba za tim i međusektorsko povezivanje podataka. Uspostavljanje i redovna primena ove metodologije, uslov su za vođenje statističkih pregleda o nasilju u porodici i o drugim oblicima rodno zasnovanog nasilja. Za sada je obezbeđena kompjuterska oprema u 12 opština, koja treba da omogući i olakša primenu jedinstvenog softvera.

Izvor: Vlada AP Vojvodine. <Informacija o sprovođenju Strategije za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u AP Vojvodini za period od 2008. do 2012. godine>.

Antrfile 6: Prikupljanje podataka o slučajevima nasilja u porodici u AP Vojvodini

13 Navedeno prema: <http://www.norveska.org.rs/PageFiles/584492/20111213_PROJEKAT_SRZN_14-22-30.PDF>

14 Jedna od najpoznatijih kampanja koja se sprovodi svake godine jeste „Šesnaest dana aktivizma protiv nasilja nad ženama u Srbiji“. Više o kampanji iz 2011. godine pogledati na: <<http://www.zeneprotivnasilja.net/16-dana-aktivizma/16-dana-aktivizma-2011>>.

15 Podatak je naveden prema rezultatima istraživanja SeCon grupe koja je za potrebe Uprave za rodnu ravnopravnost sprovela istraživanje 2010. godine. <<http://www.balcanicaucaso.org/bhs/zone/Srbija/Nasilje-u-porodici-u-Srbiji-zakon-nije-dovoljan-94265>>.

Ko sve treba da se bavi ovim problemom?

U većini opština koje su bile obuhvaćene ovim istraživanjem ne postoji (redovna) saradnja tela za rodnu ravnopravnost, tela za bezbednost i bezbednosnih institucija (policije i pravosuđa) kada je reč o nasilju u porodici. Koordiniran pristup lokalnih tela u borbi protiv nasilja u porodici neophodan je kako bi se obezbedila što delotvornija zaštita i pomoć žrtvama ovog nasilja. To uključuje saradnju policije, tužilaštva i sudova, centara za socijalni rad, zdravstvenih ustanova, tela za rodnu ravnopravnost i tela za bezbednost, obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva koje se bave ovim problemom. Kao pozitivan primer međuresorne saradnje u slučajevima nasilja u porodici često se navodi praksa grada Kragujevca. Pod okriljem kragujevačkog Saveta za bezbednost osnovana je posebna međuresorna radna grupa za nasilje u porodici, koja združuje rad policije, centra za socijalni rad, predstavnika zdravstvenih ustanova i organizacija civilnog društva, a njen rad pomaže i Komisija za rodnu ravnopravnost.

Saradnja u sprečavanju nasilja u porodici u Kragujevcu

Odeljenje kragujevačke policije je 2007. godine počelo potpisivanje Protokola o saradnji sa drugim opštinskim organima kako bi se omogućilo koordinirano i blagovremeno reagovanje na prijavljene slučajeve porodičnog nasilja. To je dovelo do toga da sada, pored policije i pravosuđa, u slučajevima porodičnog nasilja odmah reaguju i centar za socijalni rad, zdravstvene ustanove i opštinska komisija za ravnopravnost polova. Protokolom o saradnji jasno su definisani postupci svih ovih institucija prilikom otkrivanja i prijavljivanja porodičnog nasilja, kao i prilikom pružanja pomoći žrtvama, uključujući u to i pružanje besplatne medicinske, pravne i psihološke pomoći. Važan korak ka institucionalnom učenju bilo je i usvajanje mehanizma za prikupljanje i obradu podataka o porodičnom nasilju, koji omogućava precizno praćenje trendova porasta/smanjenja nasilja, kao i praćenje reakcije koja se zasniva na boljoj informisanosti. Rezultati su bili ohrabrujući. U Kragujevcu tokom 2008. i 2009. godine nije bilo prijavljenih smrtnih slučajeva u vezi sa porodičnim nasiljem, dok je u ovoj opštini tokom 2001. godine bilo registrovano 12 smrtnih slučajeva. Sve institucije koje su potpisale protokol o saradnji donele su interna pravila postupanja u slučajevima porodičnog nasilja. Na primer, policijsko odeljenje u Kragujevcu usvojilo je standardni upitnik o ocenjivanju rizika, koji mu omogućava da preventivno deluje, procenjujući da li bi prijavljeni slučaj mogao da dovede do ozbiljnih povreda. Ovo odeljenje uvelo je i odgovarajuću obuku osoblja, što je dovelo do toga da se slučajevi nasilja koji su ranije ignorisani ili u kojima nije postupano na odgovarajući način sada blagovremeno prijavljuju i obrađuju. U saradnji sa Autonomnim ženskim centrom, centar za socijalni rad u Kragujevcu pružio je centrima za socijalni rad u drugim gradovima Srbije stručnu podršku kako bi im pomogao da usvoje i primene ovaj uspešan model.

Izvor: Rod i reforma sektora bezbednosti u Republici Srbiji, BCBP 2010.

Antrfile 7: Saradnja prilikom sprečavanja nasilja u porodici u Kragujevcu

U pojedinim opštinama¹⁶ su upravo tela za bezbednost preuzela inicijativu za sprovođenje aktivnosti u borbi protiv nasilja u porodici. Njihovu prednost predstavlja to što imaju brojno članstvo, odnosno to što postoji veća zastupljenost državnih organa nadležnih za reakciju i pomoć u slučajevima nasilja u porodici. Članove lokalnih tela za bezbednost, pored predstavnika opštinske uprave, najčešće čine i predstavnici policije, pravosuđa, zdravstvenih, socijalnih i vaspitno-obrazovnih ustanova i sl. Zato tela za rodnu ravnopravnost treba da ih „koriste“ kao vredne saveznike u borbi protiv nasilja u porodici i prilikom rešavanja ostalih bezbednosnih problema koji pogađaju žene.

Iako je poželjno da u koordiniranju lokalnih odgovora na porodično nasilje učestvuju i opštinska tela za bezbednost i tela za rodnu ravnopravnost, bitno je dogovoriti se da jedna institucija/telo preuzme ulogu koordinatora – nekoga ko će zakazivati sastanke, održavati kontakt sa svima i sl. Koordinacija svih aktera je naročito važna za pružanje podrške ženama koje se plaše da prijave nasilnika ili da kasnije učestvuju u sudskom procesu, kao i za obezbeđivanje primarne socijalne i psihološke pomoći.

¹⁶ Kragujevac, Novi Bečej, Zvezdara.

Zato je potrebno da se sve institucije na lokalnom nivou usaglase povodom svojih konkretnih uloga, nadležnosti i aktivnosti koje preduzimaju radi zaštite žrtava i prevencije nasilja u porodici (*šta, ko i do kada radi*) (Ignjatović 2010: 134).

Finansiranje aktivnosti prevencije i pomoći žrtvama nasilja

Posebno je važno stvaranje uslova za **pružanje pomoći žrtvama nasilja, prvenstveno odvajanjem novca u opštinskom budžetu** za ove potrebe. Ovo je naročito važno u opštinama u kojima su tela za rodnu ravnopravnost formirana kao skupštinsko telo, što im omogućava da se aktivno uključe u izradu lokalnih budžeta i da zahtevaju da se deo sredstava odvoji za ove i druge potrebe. Sredstva mogu biti data mehanizmima podrške, poput osnivanja SOS telefona ili održavanja njegovog rada, osnivanja sigurnih kuća ili pružanja besplatne pravne pomoći žrtvama nasilja. Pored toga, treba razmotriti i mogućnosti **međupštinske saradnje** kako bi se obezbedilo da ovo pravo bude efikasno uvažavano sa ograničenim sredstvima koja su na raspolaganju opštinama. Na ovaj način bi se, na primer, zajedničkim sredstvima moglo investirati u izgradnju sigurnih kuća ili u podršku radu sigurnih kuća, koje bi pružale zaštitu ženama iz više opština.

Koliko nas košta nasilje u porodici?

Autonomni ženski centar je analizom troškova budžetskih korisnika koji postupaju u skladu sa svojim nadležnostima u situacijama nasilja u porodici došao do zaključka da su **minimalni budžetski troškovi borbe protiv nasilja prema ženama u Srbiji u 2009. godini iznosili između 204,8 i 535,9 miliona dinara (približno 2,2–5,7 miliona evra)**. Analizom su obuhvaćeni samo direktni troškovi koje snosi država u slučajevima nasilja prema ženama, u šta spadaju troškovi rada zaposlenih u policiji, pravosudnom sistemu, sistemu socijalne i zdravstvene zaštite, ali ne i brojni organizaciono-administrativni troškovi ovih usluga (korišćenje vozila, utrošeni administrativni materijal, veštačenje, odlaganje glavnog pretresa itd.). Procena je da bi troškovi bili uvećani i pet do deset puta, odnosno iznosili bi između **1,6 i 4,1 milijardi dinara (16,8–43,9 miliona evra)**, kada bi bili obuhvaćeni i drugi troškovi, poput materijalne pomoći žrtvama nasilja, zatim troškovi tokom vremena provedenog u pritvoru i zatvoru, troškovi za preseljenje, popravku štete na imovini, plaćanje advokata, usluge SOS linija, medicinske terapije, lekove, kao i troškovi koji nastaju zbog narušenog zdravlja, smanjene produktivnosti, pretrpljenog emocionalnog bola i patnje, te troškovi za obuku službenika, pripremu, sprovođenje i nadgledanje politika i zakona za borbu protiv nasilja prema ženama, istraživanja, analize, konferencije, publikacije i kampanje sprovedene radi povećanja društvene svesti o nasilju prema ženama.

Antrfile 8: Koliko nas košta nasilje u porodici?

U kojim delovima Srbije nema sigurnih kuća za žrtve nasilja u porodici?

Prva sigurna kuća otvorena je u Beogradu 2000. godine, a danas u glavnom gradu postoje tri takve kuće. U Vojvodini postoje četiri sigurne kuće, i to u Pančevu, Zrenjaninu, Novom Sadu i Somboru. Sigurnu kuću imaju i Kragujevac, Niš, Jagodina, Smederevo i Šabac. Jedina sigurna kuća na teritoriji Timočke krajine postojala je u Zaječaru, u periodu od 2007. do 2010. godine, kada je zbog nedostatka novca zatvorena. U Leskovcu je sigurna kuća, takođe, zatvorena.

Antrfile 9: U kojim delovima Srbije nema sigurnih kuća za žrtve nasilja u porodici?

Primeri uspešnih modela saradnje u borbi protiv nasilja u porodici

Za sada ne postoji jedinstven model saradnje bezbednosnih institucija i tela za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou. Opštine u kojima se primenjuje neki od oblika saradnje nastojale su da, u skladu sa utvrđenim potrebama i prioritetima, razviju osoben oblik saradnje različitih institucija.

Do sada su se kao uspešni modeli saradnje i partnerstva prilikom rešavanja bezbednosnih pitanja iskristalisali sporazumi ili protokoli o saradnji o postupanju u slučajevima rešavanja nasilja u porodici, kao i konferencija studija slučaja. Pošto u opštinama i gradovima koje su učestvovala na konsultacijama nije utvrđeno postojanje uspešnih modela saradnje u slučajevima nasilja u porodici, služićemo se primerima iz delokruga rada Pokrajinskog ombudsmana i dostupnom literaturom o ovoj temi.

„Somborski model“

Kao jedan od najboljih modela postupanja u slučajevima nasilja u porodici u literaturi se najviše spominje „somborski model“ saradnje Centra za socijalni rad (CSR) i policije opštine Sombor. Ovaj model predstavlja primer saradnje koja je zahtevala značajne promene u organizaciji i standardima rada, posebno u CSR-u, a moguć je samo u slučajevima kada postoji direktna zainteresovanost rukovodilaca ovih institucija da uvedu promene.

Od 2002. godine, od kada se ovaj model saradnje primenjuje u Somboru, broj slučajeva nasilja u porodici znatno je smanjen. Zajedničkim akcijama i razmenom informacija policije i CSR-a dolazi se do informacija ko je i kada je izvršio nasilje, a stručnjaci Centra rade na rešavanju problema kako se takav slučaj ne bi ponovio. Uvedeno je celodnevno dežurstvo (24 časa), a zaposleni u Centru imaju obavezu da dežuraju kod kuće i izlaze na poziv policije. Tokom dugogodišnjeg rada policija i Centar razvili su „on-line“ komunikaciju, kao i zajedničku bazu podataka o slučajevima nasilja u opštini Sombor.

Na osnovu primera dobre prakse modela koji se primenjuje u opštini Sombor, izrađen je model Protokola o postupanju u svim relevantnim službama, kao i protokol o saradnji zasnovanoj na jasno definisanim procedurama o postupanju svih partnera na lokalnom nivou, koji se bave problemom nasilja u porodici. Protokolom je predloženo da se, između ostalog, uvedu dežurni mobilni timovi, koji bi žrtvama nasilja trebalo da budu dostupni 24 časa. Model jednog takvog protokola završen je u junu 2009. godine, nakon čega je predstavljen mnogim vojvođanskim opštinama. Prema podacima Pokrajinskog sekretarijata za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Protokol je do sada potpisan u Senti, Novoj Crnji, Indiji, Apatinu, Odžacima, Vršcu, Alibunaru i Pančevu.

Antrfile 10: „Somborski model“

Posebni protokoli o postupanju u situacijama u kojima je došlo do nasilja u porodici, koji imaju standardizovanu listu za procenu rizika od nasilja, potpisani su i u drugim gradovima i opštinama izvan Vojvodine (npr. u Mladenovcu, Lazarevcu, Kragujevcu i dr.) i u njima saradnja funkcioniše po sličnom principu.

Konferencija studija slučaja, nasuprot potpisanom protokolu, omogućava još delotvorniji odgovor institucija na nasilje u porodici. Ovaj vid međusektorske i multidisciplinarnе saradnje podrazumeva da se sve institucije, nakon evidentiranja određenog slučaja nasilja u porodici, u najkraćem roku okupe na jednom mestu i naprave plan zaštite žrtve nasilja. Na osnovu plana zaštite, koji podrazumeva detaljan i precizan spisak mera koje će biti preduzete, osniva se **grupa za zaštitu**. Nju čine profesionalci koji su direktno uključeni u zaštitu žrtve nasilja. Svaki član grupe ima jasno definisan zadatak i vremenski rok do kojeg mora da ispuni taj zadatak. Nakon realizacije dogovorenih mera, grupa sačinjava izveštaj u kome se procenjuje uspešnost preduzetih mera i predlaže izmena mera zaštite ili uvođenje dodatnih mera. Prema podacima Pokrajinskog sekretarijata za rad zapošljavanje i ravnopravnost polova, konferencija studija slučajeva organizuje se u Žitištu, Novoj Crnji, Čoki, Novom Kneževcu, Sremskoj Mitrovici, Rumi, Indiji, Kikindi, Apatinu, Odžacima, Plandištu, Vršcu i Novom Bečeju.

Prema redovnom izveštaju Zaštitnika građana za 2010. godinu, saradnja institucija u slučajevima porodičnog nasilja nije formalizovana, odnosno protokoli o saradnji policije, centara za socijalni rad, zdravstvenih službi i drugih institucija u slučajevima porodičnog nasilja na lokalnom nivou ili ne postoje ili se, ukoliko su potpisani, neefikasno primenjuju. Pored toga, konstatovano je da razmena informacija između tih institucija nije uvek blagovremena. Organi uprave u svojim organizacionim struk-

turama i načinima rada često delaju oslanjajući se na stereotipe o rodnim odnosima, pa porodično nasilje tretiraju kao privatni odnos muškarca i žene, odnosno roditelja i dece, što dovodi do toga da se raspoloživa zakonska ovlašćenja ne primenjuju blagovremeno. Nedostaju jasno definisani postupci i mere, „standardne procedure“, pri čemu državni službenici imaju isuviše široko „diskreciono“ pravo da odluče o načinu postupanja u konkretnom slučaju. Iz tih razloga, potrebna je uređenija saradnja stručnih timova unutar centara za socijalni rad, područnih policijskih uprava i pravosudnih organa, ali i saradnja drugih aktera na nivou lokalnih samouprava, što se može postići donošenjem detaljnih uputstava o postupanju zaposlenih u tim organima u slučajevima porodičnog nasilja (Izveštaj Zaštitnika građana 2010: 29).

Ako može u Vojvodini, da li može i u drugim mestima u Srbiji?

Usled nedovoljno razvijene saradnje različitih institucija, organizacije civilnog društva u Srbiji i nezavisni državni organi, poput Pokrajinskog ombudsmana, bili su u slučajevima nasilja u porodici ili inicijatori saradnje institucija ili su podsticali ovakvu saradnju kako bi delotvorno rešili ovaj ozbiljan društveni problem. Na teritoriji AP Vojvodine Pokrajinski ombudsman je, početkom 2005. godine, u trenutku kada nije postojao odgovarajući pravni okvir, pokušao da pronađe praktično rešenje za slučajeve nasilja u porodici. Rešenje je pronađeno uspostavljanjem **Mreže „Život bez nasilja“**, čime je ostvarena bolja saradnja institucija nadležnih za postupanje u tim slučajevima. Ključne institucije koje su obuhvaćene ovom mrežom jesu centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, obrazovne institucije, predstavnici lokalne samouprave i OCD. Pored toga, u mrežu su uključeni i policija, tužilaštvo i sudovi. Ona već osam godina povezuje različite institucije i omogućava bolju saradnju i razmenu informacija. Do sada su memorandum o saradnji u okviru mreže potpisale institucije i organizacije u 26 vojvođanskih opština. Zajednički dokument, tj. memorandum koji su potpisale sve navedene institucije, zasnovan je, pre svega, na principima dobrovoljnosti, saradnje, međusobne razmene informacija i stečenog iskustva, a otvoren je i za uključivanje drugih institucija i organizacija na pokrajinskom i lokalnom nivou.

Važno je napomenuti da Mreža ima i strateške partnere koji pružaju podršku njenim članovima. To su Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Pokrajinski sekretarijat za zdravstvo i socijalnu politiku, Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje za omladinu i sport, kao i ženske organizacije civilnog društva. Ove institucije čine Pokrajinski tim, čiji je koordinator Pokrajinski ombudsman. Za uspeh mreže zaslužan je koordinator, u ovom slučaju Pokrajinski ombudsman, ali i upornost i volonterski rad predstavnika svih institucija. Mreža funkcioniše posredstvom Pokrajinskog tima i 26 lokalnih timova. **Pokrajinski tim se stara za koordinaciju** svih aktivnosti i za organizovanje predavanja, obuka i treninga, a zatim i za prikupljanje i obradu podataka koji mu dostavljaju lokalni timovi. Ključne aktivnosti Pokrajinskog tima usmerene su ka sprovođenju stalne edukacije članova, ka osnaživanju institucija u mreži (CZSR, policija, tužilaštva, pravosuđe), ka upoznavanju sa međunarodnim standardima u oblasti nasilja u porodici, kao i ka razmeni iskustva i dobre prakse. Lokalni timovi sastavljeni su od lokalnih, ali i od pokrajinskih i republičkih organa. Karakteriše ih samostalnost okupljanja i organizovanja i samostalnost rada, a memorandum predstavlja samo polazište na osnovu kog se saradnja razvija i unapređuje. Lokalni timovi imaju različit sastav i veličinu, ali u svim opštinama **ulogu koordinatora lokalnog tima imaju centri za socijalni rad**. Formiranje ovih stručnih timova obezbeđuje bolju saradnju, prikupljanje podataka i pomoć onima koji su preživeli nasilje.

I pored pozitivnih iskustava i delovanja ovih tela, članovi timova su se u svom radu suočavali sa mnogim poteškoćama. **Glavnu poteškoću** predstavljalo je to što lokalna samouprava nije dovoljno podržavala njihov rad. Pored toga, na početku procesa formiranja ovih timova 75% članova nije imalo nikakav vid obuke za postupanje u slučajevima nasilja u porodici, a profesionalno su se svakodnevno susretali sa nasiljem. Mreža i njeni članovi i dalje se susreću sa nizom problema, kao što je nedovoljna uključenost tela za rodnu ravnopravnost u rešavanje ovog problema, zatim viđenje koje nasilje nad ženama i u

porodici svrstava u domen privatnog problema, a ne u domen bezbednosti zajednice, te nepostojanje sigurnog izvora finansiranja borbe protiv nasilja i neplaćeni, to jest volonterski rad profesionalca.

Mreža funkcioniše i tako što se svi članovi lokalnih timova jednom godišnje okupljaju na jednodnevnoj konferenciji, na kojoj imaju priliku da predstave stanje u oblasti borbe protiv nasilja u porodici na teritoriji Vojvodine i da razmene znanje i iskustva iz svoje oblasti rada.

TRGOVINA LJUDIMA

Da se o trgovini ljudima u Srbiji i dalje malo zna, utisak je većine učesnika konsultacija. Poslednjih godina u Srbiji došlo je do porasta slučajeva trgovine ljudima, a žrtve su uglavnom domaći državljani. Došlo je, takođe, i do porasta slučajeva „unutrašnje“ trgovine ljudima. To znači da su žrtve iz Srbije vrbovane u Srbiji i da su eksploatisane takođe u zemlji (Glavonjić 2011). Trgovina ljudima kao bezbednosni problem posebno postoji u Vranju i u susednim opštinama, koje se nalaze u blizini administrativne linije sa Kosovom. Ne postoje, međutim, pouzdani podaci o broju žrtava trgovine ljudima u Srbiji u periodu od 2000. do sredine 2010. godine, ali procene koje daju lokalne organizacije civilnog društva i neki državni organi mogu da posluže kao dobar pokazatelj. Prema izveštaju ASTRA (2010: 52), Služba za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima Vlade Republike Srbije (u daljem tekstu Služba za koordinaciju) identifikovala je u periodu mart 2004 – decembar 2010. godine 484 žrtve trgovine ljudima. Organizacija civilnog društva ASTRA identifikovala je, odnosno pružila je pomoć putem SOS telefona 351 žrtvi trgovine ljudima u periodu od marta 2002. do decembra 2010. godine. U istom periodu NVO Savetovalište protiv nasilja u porodici zbrinulo je u svom skloništu za žrtve trgovine ženama i u sigurnim kućama za žrtve porodičnog nasilja 270 žrtava trgovine ljudima. Još jedna organizacija, privremena kuća „Atina“, zbrinula je u okviru svojih programa od juna 2004. godine 123 žrtve trgovine ljudima.

Da li postoji profil potencijalne žrtve trgovine ljudima?

Trgovina ljudima je nesporno rodni problem, jer većinu žrtava trgovine ljudima u Srbiji (88,6%) čine žene i devojke, starosti od 18 do 25 godina. Mada, primetno je da su sve češće žrtve trgovine i deca, posebno ona iz marginalizovanih društvenih grupa. Žrtve se mahom regrutuju iz ruralnih naselja, iz srednje velikih gradova i iz osiromašenih krajeva gradova. Uglavnom se regrutuju nezaposlene i siromašne osobe, često nižeg obrazovnog nivoa, koje su diskriminisane u privatnom i profesionalnom životu (Glavonjić 2011). Kada je reč o muškarcima žrtvama trgovine ljudima, Srbija je prvenstveno tranzitna zemlja, mada postoje i slučajevi u kojima su žrtve poreklom iz Srbije (ARIADNE Mreža 2007). Organizacija ASTRA identifikovala je 2004. godine prvog muškarca koji je bio žrtva trgovine ljudima. Nasuprot ženama i devojka koje su najčešće izložene seksualnoj eksploataciji, odrasli muškarci su najviše žrtve radne eksploatacije. Najčešći vidovi iskorištavanja dece jesu prosjačenje i iskorišćavanje dece za izvršenje krivičnih dela.

Antrfile 11: Da li postoji profil potencijalne žrtve trgovine ljudima?

Priča o trgovini ljudima sa konsultacija u Nišu, 10. novembar 2011.

Jedan od oblika trgovine ljudima o kome se u javnosti malo zna predstavlja rad devojaka u ugostiteljskim objektima i u buticima „na crno“, koje ni posle nekoliko meseci rada ne primaju lični dohodak. Vlasnici tih ugostiteljskih objekata potom počinju da ih ucenjuju, obećavajući im da će im dati novac ukoliko pristanu na seksualni odnos sa njima. Pošto su u bezizlaznoj situaciji, često već u dugovima i bez podrške porodice, devojke pristaju na ucenu. Nakon nekoliko meseci iskorišćavanja, „gazda“ saopštava devojci da mu više nije potrebna, ali da ima „prijatelja“ koji traži radnicu i čitav scenario se ponavlja. Na taj način devojka postaje deo lanca trgovine ljudima, o kojoj se u javnosti vrlo malo zna i čijim se sprečavanjem niko ne bavi. U slučaju da se odvaži da prijavi zlostavljača, žrtva mora svedočiti u policiji, tužilaštvu, centru za socijalni rad. Na kraju, žrtva treba da se suoči i sa počinioem na sudu, zbog čega žrtve često odustaju od tužbe. Tu je, takođe, prisutan i strah da će se o tome saznati u zajednici.

Antrfile 12: Priča o trgovini ljudima sa konsultacija u Nišu, 10. novembar 2011.

Kako je organizovana borba protiv trgovine ljudima na republičkom nivou?

Iako je problem trgovine ljudima prisutan u regionu Zapadnog Balkana od kraja osamdesetih godina 20. veka, organizovani, institucionalizovani naponi za suzbijanje ovog problema u Srbiji počinju tek 2001. godine, i to uspostavljanjem prvog multidisciplinarnog tela za borbu protiv trgovine ljudima na federalnom nivou. Na nivou Republike Srbije, 2002. godine formiran je Republički tim za borbu protiv trgovine ljudima, koji okuplja predstavnike državnih i nedržavnih institucija i međunarodnih organizacija. Republički tim trenutno okuplja devet državnih institucija, sedam OCD-a i pet međunarodnih organizacija. U aprilu 2003. godine trgovina ljudima uvedena je kao krivično delo u Krivični zakon Republike Srbije, članom 111b. Odlukom Vlade Srbije formiran je krajem 2004. godine Savet za borbu protiv trgovine ljudima Vlade Srbije. Njegovi članovi su ministri unutrašnjih poslova, rada, zapošljavanja i socijalne politike, pravde, zdravlja, kao i ministar prosvete i sporta, te pomoćnik ministra finansija. Pored ovih institucija, 2004. godine je osnovana i Služba za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima. S obzirom na postojanje velikog broja institucija na republičkom nivou, uočeno je da postoji potreba da rad ovih institucija bude povezan. Nacionalni mehanizam za identifikovanje žrtava, pružanje pomoći žrtvama i zaštitu žrtava trgovine ljudima uspostavljen je *Strategijom za borbu protiv krijumčarenja ljudi u Republici Srbiji (Službeni glasnik RS 111/06)* donetom 2006. godine. Mehanizam se sastoji iz strateškog i operativnog dela. Strateški deo je zadužen za kreiranje politike borbe protiv trgovine ljudima i čine ga: Savet za borbu protiv trgovine ljudima, Koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i Republički tim za borbu protiv trgovine ljudima. Operativni deo čine pravosudni organi i policija, kao i Služba za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima. Značajnu podršku i na strateškom i na operativnom nivou pružaju specijalizovane nevladine i međunarodne organizacije.

Iako se Republički tim često u Srbiji navodi kako primer dobre međusektorske saradnje, još uvek ne postoje formalni dokumenti koji regulišu mandat Tima, kao i prava i dužnosti njegovih članova (ASTRA Izveštaj za period 2000–2010: 54). Služba za koordinaciju se, takođe, suočava sa istim problemom **nejasno definisanog mandata** i uloge. Iako je zamišljeno da Služba koordinira rad svih institucija uključenih u borbu protiv trgovine ljudima, a ne da pruža direktnu pomoć žrtvama, u praksi se neretko dešava da ona „izade iz svog okvira delovanja“. Koordinacija svih institucija često nije efikasna, a kao glavni razlog navodi se **nedostatak ljudskih resursa**, s obzirom na to da Služba zapošljava samo dve osobe koje su nadležne za celu teritoriju Srbije (ASTRA 2010: 54).

Na saradnju institucija u slučajevima suzbijanja trgovine ljudima bitno utiče i to što još uvek **ne postoje objedinjeni podaci koje su svi akteri uključeni u borbu protiv trgovine ljudima prikupili o broju žrtava na teritoriji Srbije**. Parcijalne podatke trenutno objavljuju pojedine OCD, poput organizacije ASTRA, privremene kuće „Atina“, NVO Savetovalište protiv nasilja u porodici, ali i republička Služba za koordinaciju.

Šta mogu da urade lokalne samouprave?

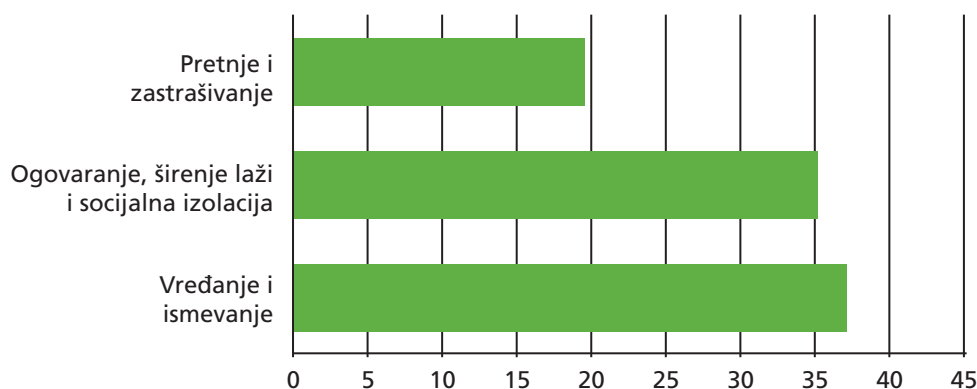
I nakon dvanaest godina saradnja institucija u ovoj oblasti i dalje je centralizovana, jer se u suštini odvija posredstvom nacionalnih mehanizama za borbu protiv trgovine ljudima – Republički tim, Savet Vlade Srbije i Služba za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima pod okriljem Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike. Građani na lokalnom nivou i dalje imaju nizak nivo svesti o ovim problemima, pa je potrebno raditi na edukaciji, kako roditelja, tako i dece u školama, koja bi trebalo da se obavlja u saradnji sa policijom, centrima za socijalni rad, lokalnim medijima i organizacijama civilnog društva. Merama prevencije posebno treba obuhvatiti decu bez roditeljskog staranja i decu u ustanovama socijalne zaštite. Potrebno je, takođe, obezbediti materijalnu i psihološku pomoć osobama koje su već bile žrtve trgovine kako bi se izbegla njihova ponovna viktimizacija (Viktimološko društvo Srbije 2004). Učesnici konsultacija su kao moguće rešenje problema trgovine ljudima naveli da bi trebalo formirati poseban lokalni tim, koji bi činili predstavnici svih navedenih institucija. Takođe, predložili su

da bi trebalo osnovati posebne radne grupe u okviru saveta za bezbednost u onim opštinama u kojima je ovaj problem izražen. Radna grupa bi obuhvatila sve relevantne institucije i organizacije u lokalnoj zajednici, uključujući u to i komisije ili savete za rodnu ravnopravnost.

U Srbiji ne postoji protokol za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima. Specijalizovanu direktnu pomoć žrtvama trgovine ljudima u Srbiji trenutno pružaju samo organizacije civilnog društva, tačnije samo dve organizacije. Nasuprot tome, institucije koje bi trebalo više da se uključe u rešavanje ovog problema, poput centara za socijalni rad, nisu specijalizovane za pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima. Procedure postupanja različitih institucija prilično su nejasne, a veliki broj predstavnika bezbednosnih i drugih institucija u lokalnim zajednicama nije upoznat sa postojanjem Službe za koordinaciju, kao ni sa njenim nadležnostima. Kako bi se obezbedilo koordinirano delovanje lokalnih institucija u borbi protiv trgovine ljudima, potrebno je da se sve relevantne institucije i organizacije na lokalnom nivou usaglase povodom svojih konkretnih uloga i da posebnim protokolom jasno definišu nadležnosti i aktivnosti koje preduzimaju radi zaštite žrtava trgovine ljudima. Pri tome bi bilo poželjno da jedna institucija/telo preuzme ulogu koordinatora. Takođe, u postupanju sa žrtvama trgovine ljudima neophodno je precizirati način komunikacije lokalnih i republičkih organa.

VRŠNJAČKO NASILJE

U *Strategiji za mlade (Službeni glasnik RS 55/08)* navodi se da su mladi izloženi nasilju u porodici, u partnerskom odnosu, u školi, u medijima, kao i u institucijama za smeštaj, brigu i vaspitavanje u zajednici i na radu. Mladi su žrtve svih oblika nasilja koje je prateći efekat kriminala ili nasilje trpe usled diskriminacije zbog seksualne ili političke orijentacije, etničke, verske ili nacionalne pripadnosti. Nasilnici su kako odrasli, tako i vršnjaci. Različita istraživanja u poslednjih desetak godina ukazuju na porast vršnjačkog nasilja među decom i mladima (Zaštitnik građana 2011: 7)¹⁷. Statistički podaci pokazuju da svako četvrto dete trpi učestalo nasilje od vršnjaka ili nastavnika, dok ga svako peto dete doživljava, ali ne prijavljuje. Najzastupljeniji oblik vršnjačkog nasilja je verbalno nasilje, a zatim i drugi oblici psihičkog nasilja, kao što su vređanje i ismevanje (40%); ogovaranje, širenje laži i socijalna izolacija (38%); pretnje i zastrašivanje (21%). Posebno zabrinjava podatak da čak 44% učenika ne čini ništa kada se nađe u situaciji da prisustvuje vršenju nasilja (Zaštitnik građana 2011: 7,8).

Grafikon 3: Najzastupljeniji oblici vršnjačkog nasilja

¹⁷ Izveštaj je dostupan na: <http://www.ombudsman.rs/attachments/1668_izvestaj%20komplet%20%284%29.pdf>

Istraživanje o stavovima srednjoškolaca u Srbiji o rodno zasnovanom nasilju¹⁸ pokazuje da postoji visok procenat nasilnog ponašanja među mladićima: 39% mladića izjavilo je da je u proteklih godinu dana primenilo neki oblik fizičkog nasilja nad drugim mladićima, dok je isti procenat mladića izjavio da su u proteklih godinu dana pretili ili ponižavali drugog mladića. Svaki peti mladić (19%) izjavio je da je u proteklih godinu dana učestvovao u nasilnom činu kao deo grupe mladića ili bande. Pri tome je najveći stepen nasilja (verbalnog i fizičkog) ispoljen prema osobama drugačije seksualne orijentacije. Istraživanje je pokazalo da postoji i visok stepen nasilja mladića prema osobama ženskog pola. Tako je 6% mladića izjavilo da je izvršilo neki oblik fizičkog nasilja prema osobi suprotnog pola, a isti procenat mladića izjavio je da je u proteklih 6 meseci vršio pritisak na osobu suprotnog pola da ima seksualne odnose sa njima kada ona to nije želela. Takođe, 14% ispitanika izjavilo je da je vređalo ili ponižavalo neku osobu suprotnog pola.

„Klanovi“ u školama

Mladići u nekoliko gradova su kao uzrok nasilja naveli „klanove“ koji postoje u školama, kako muški, tako i ženski. Klanovi su sačinjeni od svega par članova, najčešće istog pola, a čine ih najpopularniji učenici određenog razreda. Oni vrše nasilje nad vršnjacima, koje je najčešće verbalno u ženskim, a fizičko u muškim klanovima. Stupanje u neke klanove koji nisu istopolni često uključuje inicijaciju, tokom koje mlada osoba koja želi da pristupi tom klanu mora da ima seksualni odnos sa svim članovima klana.

Izvor: M Istraživanje 2011: istraživanje koncepta rodno zasnovanog nasilja, kao i stavova o rodno zasnovanom nasilju kod srednjoškolaca u Srbiji

Antrfile 13: „Klanovi“ u školama

Ko treba da pruži zaštitu od vršnjačkog nasilja?

Izveštaj Zaštitnika građana o zaštiti dece od nasilja u školama iz 2011. godine pokazao je da čak 70% dece smatra da njihova škola nema tim za zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja ili da oni ne znaju da takav tim postoji. Osnivanje ovakvih timova u školama predviđeno je Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja iz 2009. godine i nekoliko pratećih dokumenata¹⁹. Njima je predviđeno da u školama na vidnom mestu budu istaknute informacije o **Timu za zaštitu** (šta je njegova svrha, ko su njegovi članovi kojima se učenici mogu obratiti itd.).

Slika 2: Školski policajac (preuzeto sa veb-sajta MUP-a)

Kao zaključak se navodi da su mere koje škole preduzimaju u slučajevima nasilja često „zastarele, neodgovorajuće i usmerene na minimiziranje i prikrivanje nasilja, a vrlo često se dešava da škola ne preduzima nikakve aktivnosti, što vodi do ponavljanja nasilja i njegove eskalacije“ (Zaštitnik građana 2011: 40). Kada je reč o prevenciji nasilja, škole takođe ne preduzimaju adekvatne mere, kao što je informisanje učenika i roditelja o aktivnostima koje škola preduzima u sklopu prevencije nasilja ili kao odgovor na nasilje, zatim razgovor sa učenicima (posebno vršnjačka edukacija) i sl.

18 „M Istraživanje 2011: istraživanje koncepta rodno zasnovanog nasilja, kao i stavova o rodno zasnovanom nasilju kod srednjoškolaca u Srbiji“. Istraživanjem je obuhvaćen 1.461 mladić, starosti od 14 do 19 godina, u 16 gradova Srbije. Istraživanje je dostupno na: <<http://www.e8.org.rs/wp-content/uploads/2012/02/M-Istrazivanje-2011..pdf>>.

19 To su: Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama (2007) i Pravilnik o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje (2010).

Jedna od aktivnosti čiji je cilj prevencija i sankcionisanje nasilja u školama predstavlja realizacija programa kojim se uvodi **školski policajac**. Ovaj program treba da poveća nivo poverenja dece i mladih u institucije bezbednosti, prvenstveno u policiju. Školski policajci se angažuju na osnovu zajedničke procene MUP-a, odnosno područnih policijskih uprava i škola.²⁰

Zato bi lokalna tela za bezbednost, u kojima obično sede i predstavnici policije i škola, mogla preuzeti inicijativu za pokretanje različitih aktivnosti, kao što je na primer izrada analize o bezbednosnim izazovima u školama.

Školski policajci postoje u samo četiri grada

Na području cele Srbije angažovano je 311 školskih policajaca za 568 škola, ali u svega četiri grada: Beogradu (129 policajaca u 188 škola), Novom Sadu (15 policajaca u 26 škola), Nišu (10 policajaca u 41 školi) i Kragujevcu (12 policajaca u 25 škola).*

Antrfile 14: Školski policajci postoje samo u četiri grada

Slični predlozi sadržani su u *Strategiji bezbednosti grada Niša*²¹, u kojoj je kao jedan od bezbednosnih problema na teritoriji grada izdvojeno upravo vršnjačko nasilje. Kao moguće aktivnosti lokalnih vlasti u ovoj oblasti navode se: **formiranje gradskog tela za koordinaciju aktivnosti na zaštiti školske dece od nasilja**, u čijem sastavu bi bili predstavnici Centra za socijalni rad (CSR), MUP-a, Doma zdravlja i lokalne samouprave; uspostavljanje operativne multisektorske mreže za zaštitu dece, podršku školama i porodici, koju čine predstavnici CSR-a, MUP-a, školske uprave, Uprave za obrazovanje i OCD-a; formiranje baze podataka dece sa poremećajima u ponašanju; formiranje vršnjačkih timova za zaštitu i vršnjačku podršku itd.

Primer dobre prakse: Bezbednost dece u školama na Zvezdari

Ko sprovodi aktivnosti?

Radi povećanja bezbednosti dece u opštini Zvezdara jednom mesečno se održavaju sastanci sa direktorima škola, predstavnicima Gradskog centra za socijalni rad – Odeljenje Zvezdara, predstavnicima Doma zdravlja Zvezdara, predstavnicima policije, predstavnicima Koordinacionog centra za uključivanje Roma i predstavnicima Opštine. Povezivanjem ovih institucija stvorena je mreža koja treba da omogući bolji uvid u situaciju u školama, kao i analizu tih situacija, te utvrđivanje mera i aktivnosti zaštite i bezbednosti dece, kao i blagovremeno i efikasno reagovanje u pojedinačnim slučajevima. Dugoročno, ona treba da unapredi stanje u obrazovno-vaspitnim ustanovama i da omogući kreiranje bezbednog i podsticajnog okruženja za decu i mlade.

„Otvorena vrata Centra za socijalni rad“ redovni su mesečni sastanci, na kojima stručnjaci Centra, zajedno sa stručnim saradnicima iz osnovnih škola, razmatraju, analiziraju i predlažu mere podrške, te prate pojedinačne slučajeve. Na tim sastancima razgovara se o učenicima koji ne pohađaju redovno nastavu, imaju probleme u ponašanju i sl. Na ovaj način je unapređena saradnja škola i CSR prilikom uspostavljanja kontakta sa porodicama učenika koji ne pohađaju redovno nastavu.

Ko je sve obuhvaćen aktivnostima?

Uz podršku Sekretarijata za obrazovanje i Opštine, u svim osnovnim školama realizovan je program „Škola bez nasilja“. Glavni cilj ovog programa jeste stvaranje bezbedne i podsticajne sredine za učenje, rad i razvoj. Svaka škola je formirala Tim za podršku programu i praćenje realizacije četiri sadržinske komponente: 1) istraživanje iskustava i stavova o nasilju; 2) obučavanje školskog osoblja

20 Internet prezentacija MUP-a „Deca i policija“ <<http://prezentacije.mup.gov.rs/Deca/skolski-policajac.html>>.

21 Strategija je dostupna na: <<http://www.ni.rs/uploads/file/strategijabezbd.pdf>>.

* Podaci navedeni prema zvaničnoj prezentaciji MUP-a <<http://prezentacije.mup.gov.rs/Deca/skolski-policajac.html>>

o nasilju i veštinama komunikacije; 3) uvođenje vršnjačke komponente i 4) promocija saradnje porodice, medija i lokalne zajednice.

Radi prevencije, a u saradnji sa Udruženjem građana „Priatelji dece Zvezdare“, ustanovama kulture, udruženjima građana „Naša deca“ i Udruženjem za pomoć mentalno nedovoljno razvijenih osoba (MNRO) Zvezdara, Odeljenje je podsticalo realizaciju vannastavnih aktivnosti, takmičenja, radionica, smotri, izložbi, U okviru Dečje nedelje 2010. realizovano je niz programa: Revija stvaralaštva dece i mladih, tribine „Škola bez nasilja“, „Klikni bezbedno – deca i mladi na internetu“. Cilj je da se srednjoškolskoj omladini ponude sadržaji koji će imati i preventivni i podsticajni značaj. Obnovljena je i manifestacija „Zvezdarijada“, smotra stvaralaštva srednjoškolaca, kao i održavanje manifestacije Sportski dan na SC „Olimp“.

Šta su rezultati?

Sve škole u obavezi su da na kraju godine prikupe podatke o stavovima učenika o nasilju. Pošto se povećava senzibilizacija učenika na nasilje, broj slučajeva koje deca prepoznaju se u izveštajima zapravo povećava (ranije se nasiljem smatralo samo fizičko nasilje, a sada se, na primer, kao nasilje uočava i socijalno isključivanje). Prema izveštajima policije, broj intervencija školskih policajaca se smanjuje.

Antrfile 15: Primer dobre prakse – Bezbednost dece u školama na Zvezdari

III SARADNJA LOKALNIH INSTITUCIJA I TELA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST I BEZBEDNOST

Lokalna bezbednost (bezbednost u zajednici) podrazumeva aktivno učestvovanje različitih aktera na lokalnom nivou, koji zajednički rade na suzbijanju nasilja, nereda i kriminalnih aktivnosti, kao i na poboljšanju kvaliteta ljudskog života. Za saradnju u zajednici najvažnije je da se svi saglase oko toga da su bezbednosni problemi odgovornost svih i da je u skladu sa tom odgovornošću neophodno podeliti uloge prilikom rešavanja problema koji pogađaju građane i građanke. Pored saradnje opštinskih tela za rodnu ravnopravnost i bezbednost treba posebno pomenuti i izdvojiti ulogu drugih institucija i organizacija, koje na lokalnom nivou samostalno ili zajedno sa prethodno pomenutim telima učestvuju u unapređenju rodne ravnopravnosti i bezbednosti. To su republički organi, kao što su tužilaštva, sudovi, policija, zatim predstavnici zdravstvenih i socijalnih, vaspitno-obrazovnih institucija, kao i predstavnici civilnog društva, pre svega predstavnici organizacija civilnog društva koje se bave ovim temama, i mediji.

U nastavku teksta biće, pre svega, reči o preprekama i dobrim praksama saradnje različitih opštinskih tela koja rade na poboljšanju bezbednosti građanki i građana u opštinama u Srbiji. Pored toga, ukratko će biti predstavljeni i modeli saradnje sa organizacijama civilnog društva.

Problemi i prepreke u saradnji

Prema tvrdnjama učesnika konsultacija, tela za rodnu ravnopravnost nisu dovoljno uključena u rešavanje bezbednosnih problema žena u lokalnim zajednicama, pa se bezbednosni problemi viđeni iz rodne perspektive retko uzimaju u obzir prilikom definisanja prioriteta za podizanje nivoa lokalne bezbednosti.

Glavni problemi koji nastaju tokom saradnje lokalnih tela za rodnu ravnopravnost i tela za bezbednost povezani su sa slabostima rada ovih tela i izazovima sa kojima se sreću. Određeni problemi i prepreke pak proizlaze i iz okruženja u kojem oni delaju.

Lokalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost i bezbednost nisu uspostavljeni u svim lokalnim samoupravama. Tamo gde su pak formalno uspostavljeni, uglavnom nisu dovoljno aktivni. S tim u vezi je i činjenica da su ova novoformirana tela, od kojih je najveći broj uspostavljen tokom 2009. godine, još uvek „nevidljiva“ u svojim zajednicama. Samim tim što u lokalnoj zajednici nisu dovoljno vidljivi, smanjuju se i šanse za uspostavljanje saradnje sa drugim institucijama i organizacijama. Kao problem se javlja i to da mehanizmi za rodnu ravnopravnost i bezbednost, iako su uspostavljeni u okviru iste grane vlasti u zajednici – zakonodavne ili izvršne, često nisu svesni jedni drugih ili nisu upoznati sa postojanjem ovih drugih mehanizama. Nepostojanje jasne procedure i utvrđenih nadležnosti kojima se propisuje s kim će, na koji će način i u kojim će situacijama ova tela saradivati može ponekad dovesti i do toga da ona ne saraduju.

Važan preduslov saradnje ovih tela čini i **politička klima** u sredini u kojoj oni deluju. Teme iz oblasti rodne ravnopravnosti sporadično se javljaju u lokalnim politikama, a rodna perspektiva se ne integriše sistematski u procese formulisanja, sprovođenja i praćenja bezbednosnih politika. Na osnovu konsultacija utvrđeno je da članovi i članice ovih tela ne uočavaju brojne mogućnosti za saradnju, jer nisu svesni povezanosti oblasti rodne ravnopravnosti i bezbednosti.

Kada je raspravljano o spremnosti lokalne samouprave za rad na unapređenju rodne ravnopravnosti i integrisanju rodne perspektive u bezbednosne politike, većina učesnika konstatovala je da opštinskoj i gradskoj vlasti rodna ravnopravnost nije prioritet i da je spremnost političke elite da se ova oblast

unapredi samo deklarativna. U nekim slučajevima, saradnja ovih tela nije samo pod uticajem političke situacije već često formiranje i opstanak ovih tela zavisi od promene vlasti na izborima. Na primer, u Negotinu su, prema tvrdnji učesnika konsultacija, tek promenom vlasti uspostavljeni opštinski savet za bezbednost i stvorena povoljna klima za rešavanje bezbednosnih problema.

Na osnovu konsultacija se, takođe, uočava da se veza između bezbednosti i rodne ravnopravnosti još uvek **dominantno shvata u kontekstu zaštite žena žrtava nasilja**. Samim tim, saradnja bezbednosnih institucija i tela za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou u najvećem broju slučajeva ograničava se na saradnju radi prevencije ili zaštite žena žrtava porodičnog nasilja ili trgovine ljudima, dok je malo primera saradnje ovih institucija koja je usmerena ka uključivanju većeg broja žena u bezbednosne institucije ili ka promovisanju njihovog učestvovanja u odlučivanju o bezbednosnim problemima u zajednici.

Saradnja je često uslovljena i drugim problemima, kao što su **resursi** za funkcionisanje ovih tela. To se prvenstveno odnosi na nedovoljan broj lica koja su angažovana na unapređivanju rodne ravnopravnosti i bezbednosti. Takođe, često se za njihove aktivnosti ne izdvajaju finansijska sredstva iz opštinskog budžeta.

Primer dobre prakse: Ravnopravno Pančevo

Pančevo je posle izbora 2008. godine bio jedini grad u Srbiji na čijem čelu se nalazila gradonačelnica. Nekoliko meseci nakon njenog imenovanja usvojen je Statut u čijim je osnovnim odredbama određena upotreba rodno senzitivnog jezika. Takođe, dodata je i obaveza da se u nadležnost grada stavlja i „ostvarivanje, zaštita i unapređenje ravnopravnosti žena i muškaraca“. Statutom je kao stalno radno telo Skupštine osnovan i Savet za rodnu ravnopravnost.

Na inicijativu Gradskog veća, Skupština je 2011. godine usvojila *Odluku o ravnopravnosti polova*, kojom se uređuje stvaranje jednakih mogućnosti, ostvarivanje prava i obaveza zasnovanih na polu i rodu u organima grada Pančeva i javnim preduzećima, ustanovama i drugim pravnim licima čiji je osnivač grad. Prilikom imenovanja, postavljenja i izbora predstavnika organa javnih vlasti predlagač je dužan da predloži najmanje 30% predstavnika manje zastupljenog pola. Svi organi javne vlasti grada Pančeva dužni su da svoje Statute i druga opšta akta usklade sa ovom odlukom. Ovom odlukom su definisane i precizirane nove nadležnosti Saveta za rodnu ravnopravnost. Njom je određeno da se princip rodne ravnopravnosti integriše u sve strateške dokumente grada, a naročito u Strategiju razvoja, Odluku o budžetu i akte kojima se uređuje izrada i usvajanje budžeta. Da se ova odluka sprovodi, govori činjenica da su iz budžeta izdvojena i sredstva za finansiranje jednog dela troškova Sigurne kuće za žene i decu žrtve porodičnog nasilja, kao i za rad SOS telefona i Individualnog psihosocijalnog savetovališta za žrtve porodičnog nasilja, koje će se nalaziti u objektu Sigurne kuće. Na sve mere koje se sprovode utiču i OCD i ženski forumi pojedinih političkih stranaka.

Krajem 2010. godine usvojen je predlog za formiranje Radnog tima za prevenciju i suzbijanje svih oblika porodičnog nasilja u okviru Radne grupe za prevenciju nasilja pri Savetu za bezbednost grada Pančeva. Tokom 2011. godine, aktivnostima Radnog tima sačinjeni su Sporazum o saradnji i Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, službi i organa u slučajevima nasilja u porodici na teritoriji grada. U rad Tima uključena su lica koja su prošla obuku za prepoznavanje porodičnog nasilja i za reagovanje u slučajevima porodičnog nasilja. Sednice Tima su otvorene za javnost i mediji prate njegov rad.

Trenutno je u izradi i Lokalni akcioni plan za poboljšanje položaja Romkinja.

Antrfile 16: Primer dobre prakse – Ravnopravno Pančevo

Saradnja lokalnih tela sa civilnim društvom

Saradnja bezbednosnih tela i tela za rodnu ravnopravnost sa predstavnicima civilnog društva, pre svega sa organizacijama civilnog društva (OCD), veoma je važna iz više razloga. Prvi razlog je što su OCD bliže građanima i građankama i što oni tako imaju više mogućnosti da se raspitaju o svojim strahovima i prioritetima, kao i da predlažu rešenja koja će odgovarati i ranjivim grupama u zajednici. Prema tome, saradnjom sa organizacijama civilnog društva bezbednosna tela i tela za rodnu ravnopravnost dobiće potpuniju sliku o prioritetima i potrebama lokalne zajednice prilikom utvrđivanja „gorućih“ bezbednosnih problema u zajednici. Zbog svog nezavisnog statusa, OCD su u poziciji i da nadziru sprovođenje lokalnih politika u oblasti rodne ravnopravnosti i bezbednosti, kao i da ocenjuju njihov uticaj na unapređenje bezbednosti u zajednici. Dakle, saradnja sa organizacijama civilnog društva bitna je:

- prilikom analize stanja bezbednosti u zajednici;
- prilikom formulisanja politika ili izrade plana akcije za unapređenje stanja bezbednosti u zajednici, budući da mnoge OCD imaju dugogodišnje iskustvo u pojedinim oblastima (npr. trgovina ljudima, porodično nasilje, diskriminacija) ili zastupaju određene društvene grupe (predstavnike/ce nacionalnih manjina, žene, mlade i sl.) i
- prilikom nadzora sprovođenja politika ili akcionih planova, čime se osigurava nezavisna procena njihove uspešnosti.

Oblici saradnje između organizacija civilnog društva i drugih institucija

Sporazum (memorandum) o saradnji

Sporazum o saradnji je često prvi korak ka uspostavljanju šireg institucionalnog mehanizma saradnje određene institucije sa civilnim društvom. Sporazum ne predstavlja ugovor u pravnom smislu, već politički dokument kojim se izražava spremnost institucije na saradnju sa civilnim društvom u određenim oblastima. Te oblasti su najčešće: razmena publikacija, sprovođenje obrazovnih ili drugih aktivnosti (seminari, treninzi, konferencije), sprovođenje određenih projektnih aktivnosti, identifikovanje socijalnih i drugih usluga za koje OCD preuzima deo odgovornosti za njihovo pružanje i sl. Postojanje sporazuma o saradnji nije garant da će u praksi saradnja zaista postojati, kao ni merilo da će ona biti uspešna.

Učestvovanje u formulaciji lokalnih strategija i strateških dokumenata

Zbog poznavanja situacije na lokalnom nivou i problema specifičnih društvenih grupa, predstavnici civilnog društva često su uključeni u lokalno strateško planiranje i primenu raznih programa. S tim u vezi, predstavnici OCD-a mogu biti uključeni u izradu Strateškog plana za bezbednost u zajednici.

Klasteri i „kontakt organizacije“

Strategija za smanjenje siromaštva, usvojena 2003. godine, trasirala je put za učestvovanje OCD-a u strateškim procesima. Oko 250 OCD-a okupljenih u različitim grupama, u skladu sa prioritetima i ciljnim grupama, uključeno je u sprovođenje ove strategije. Svaka grupa (klaster) ima određenu kontakt organizaciju, koja je fasilitator konsultacija različitih organizacija u svojoj grupi i vladinog tima koji je zadužen za sprovođenje Strategije. Ovim je omogućena bolja i efikasnija saradnja sa državnim institucijama, pošto se prilikom formulisanja prioriteta konsultuju sve organizacije koje su uključene u ovaj proces. Primena ovog mehanizma na lokalnom nivou ima i svoja ograničenja. Ona pretpostavlja postojanje većeg broja OCD-a, što ne mora biti slučaj u konkretnoj opštini ili gradu. U nekim gradovima i opštinama, po tvrdnji učesnika konsultacija, „civilni sektor gotovo da ne postoji“, pa se saradnja odvija samo između predstavnika gradske ili opštinske vlasti i predstavnika republičkih institucija. Ipak, ovaj princip mogao bi da bude primenjen u većim opštinama sa aktivnim građanskim društvom, a posebno bi mogle biti organizovane konsultacije o bezbednosnim potrebama u mestu ili sprovođenje delova lokalne bezbednosne politike, kao što su, na primer, rad sa decom i mladima radi sprečavanja nasilja, zaštita žrtava rodno zasnovanog nasilja itd.

Ugovaranje usluga koje pružaju organizacije civilnog društva

Pravni osnov za ovu praksu nalazi se u liniji 481 budžeta Srbije, koja se odnosi na finansiranje OCD-a. Ugovaranje je manje ili više prisutno u raznim sektorima, poput socijalne zaštite, zdravstva, obrazovanja, zapošljavanja, te u onim za sport i omladinu, kulturu, nauku itd. Tako je, na primer, Ministarstvo omladine angažovalo organizacije civilnog društva koje se bave pitanjem mladih u Srbiji prilikom izrade i primene Nacionalne strategije za mlade.

Izvor: Golubović, D. i Anđelković, B. (2009): Institucionalni mehanizmi saradnje Vlade i civilnog društva: Upporedna iskustva i preporuke za Srbiju. Izveštaj pripremljen za Tim potpredsednika Vlade za implementaciju Strategije za smanjenje siromaštva.

Antrfile 17: Oblici saradnje između OCD-a i drugih institucija

Primer dobre prakse: Usluge SOS telefona i opštinskih organa za žene iz manjinskih zajednica

Slika 4: Trening udruženja Romkinja „Osvit“

Udrženje Romkinja „Osvit“ iz Niša (<http://www.osvit.org>) sprovelo je u periodu od maja do decembra 2010. godine obuke i druge aktivnosti radi unapređenja kapaciteta nevladinih organizacija koje se bave suzbijanjem seksualnog i rodno zasnovanog nasilja nad ženama i Romkinjama iz Niša, Novog Bečaja, Beograda, Kruševca i Leskovca.

Očekivani cilj bilo je povećanje znanja i senzitivnosti volonterki i volontera SOS telefona za rad na jezicima manjina, jačanje kompetencija za rad sa žrtvama i procesuiranje nasilja u porodici. Nakon završenog projekta volonterke koje rade na SOS telefonima naučile su više o: otkrivanju, prijavljivanju i praćenju slučaja, analizi i dokumentovanju studije slučaja, pisanju izveštaja i njihovom značaju, nadležnostima koje centar za socijalni rad ima prilikom zaštite žena sa iskustvom nasilja. One su upoznate i sa specifičnostima rada sa marginalizovanim

grupama, a učile su i o kulturi i tradiciji Roma. Rezultat sprovođenja ovog projekta bilo je povećanje broja korisnica SOS telefona. Broj korisnica povećao se za 24% u odnosu na isti period prethodne godine, a povećan je i broj dopisa centrima za socijalni rad, kao i broj telefonskih kontakata.

Pored toga, važan cilj projekta bio je i uspostavljanje saradnje relevantnih institucija na lokalnom nivou, koje treba da pruže zaštitu žrtvama nasilja. Dvanaestoro predstavnika CSR-a edukovano je o kulturi i tradiciji Roma radi razbijanja predrasuda i suzbijanja diskriminacije u kontaktu sa ovom grupom korisnika. Do završetka projekta, uspostavljena je jasna komunikacija i razmena informacija, a potpisani su i sporazumi o saradnji između SOS telefona i Centra za socijalni rad u Nišu, Novom Bečaju, Kruševcu i Leskovcu. Uspostavljene su procedure postupanja, koje pružanje usluga podrške i pomoći žrtvama nasilja čine efikasnijim.

Priredila: Ana Saćipović, direktorka Udrženje Romkinja „Osvit“.

Antrfile 18: Primer dobre prakse – Usluge SOS telefona i opštinskih organa za žene iz manjinskih zajednica

IV PRILOZI

Tabela 2: Pregled nadležnosti lokalnih tela u oblasti rodne ravnopravnosti	
Naziv zakona/strategije	Odredbe
Zakon o ravnopravnosti polova , Službeni glasnik RS, br. 104/2009.	<p>Čl. 39 (Obaveze jedinica lokalne samouprave):</p> <ul style="list-style-type: none"> • u okviru svojih nadležnosti, obezbeđuju ravnopravnost polova i ostvarivanje jednakih mogućnosti; • podstiču i unapređuju ravnopravnost polova, u okviru svojih nadležnosti i poslova vezanih za ravnopravnost polova; • u procesu usvajanja razvojnih planova i drugih akata, nadležni organi jedinica lokalne samouprave razmatraju mere i aktivnosti koje su u funkciji ravnopravnosti polova i ostvarivanja jednakih mogućnosti. <p>U organima jedinica lokalne samouprave, u okviru postojeće organizacije i akta o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji, organizuje se stalno radno telo ili se određuje zaposleni za rodnu ravnopravnost i obavljanje poslova ostvarivanja jednakih mogućnosti, u skladu sa ovim zakonom.</p>
Zakon o zabrani diskriminacije , Službeni glasnik RS, br. 22/2009.	<p>Čl. 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ovom zakonu izraz „organ javne vlasti“ označava državni organ, organ autonomne pokrajine, organ jedinice lokalne samouprave, javno preduzeće, ustanovu, javnu agenciju i drugu organizaciju kojoj je povereno vršenje javnih ovlašćenja, kao i pravno lice koje osniva ili finansira u celini, odnosno u pretežnom delu, Republika, autonomna pokrajina ili lokalna samouprava. <p>Čl. 33</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poverenik za zaštitu ravnopravnosti uspostavlja i održava saradnju sa organima nadležnim za ostvarivanje ravnopravnosti i zaštitu ljudskih prava na teritoriji autonomne pokrajine i lokalne samouprave.
Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti , Službeni glasnik RS, br. 15/2009.	<p>Povećanje učešća žena u predstavničkim telima na svim nivoima:</p> <ul style="list-style-type: none"> • predložiti obavezu da najmanje jedan zamenik predsednika u skupštinama jedinica lokalne samouprave bude iz redova manje zastupljenog pola, kao i da na čelu skupštinskih odbora i drugih radnih tela skupština bude omogućeno adekvatno učešće manje zastupljenog pola; • propisati način obaveznog statističkog evidentiranja po polu svih prihvaćenih lista na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou i sprovesti redovno objavljivanje statističkih podataka o učešću manje zastupljenog pola u ukupnom broju kandidata na izbornim listama po predlagračima, što bi obezbedilo osnovu za analizu i praćenje stanja u ovoj oblasti. <p>Stvaranje preduslova za učešće žena iz dvostruko i višestruko diskriminiranih grupa u javnom i političkom životu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podržavati saradnju udruženja Romkinja sa ostalim udruženjima, predstavnicima državne uprave i jedinica lokalne samouprave putem održavanja zajedničkih aktivnosti, zajedničkih tribina, okruglih stolova i konferencija u cilju razmene iskustava i podsticanja Romkinja na učestvovanje u rešavanju problema lokalne zajednice.

Tabela 2: Pregled nadležnosti lokalnih tela u oblasti rodne ravnopravnosti

Naziv zakona/ strategije	Odredbe
<p>↓ <i>nastavak</i></p> <p>Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti, Službeni glasnik RS, br. 15/2009.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • naročito je potrebno prikupljati statističke podatke o specifičnom položaju Romkinja u lokalnim zajednicama i celokupnom društvu u području obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i učestvovanja u političkom životu i pratiti sprovođenje mera regionalne inicijative „Dekada uključivanja Roma 2005–2015“ radi poboljšavanja uslova i društvene integracije Romkinja; • uključiti zaposlene u državnoj upravi i javnim službama u edukativne programe o rodnoj ravnopravnosti: <ul style="list-style-type: none"> » edukacijom zaposlenih u državnoj upravi i javnim službama, uključiti predavanja o razlozima politike jednakih mogućnosti i značaju rodne ravnopravnosti kako bi se efikasno sprovele mere za njihovo unapređivanje uz Preporuke Komiteta UN, i omogućilo kvalitetno izveštavanje prema CEDAW konvenciji. <p>Očuvanje i unapređenje opšteg zdravlja žena:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podstaći razvoj i jačanje grupa samopomoći za osnaživanje žena za preuzimanje odgovornosti za sopstveno zdravlje; • podstaći organizovanje i rad grupa samopomoći za osnaživanje žena u preuzimanju odgovornosti za sopstveno zdravlje; ustanoviti bazu podataka o udruženjima građana koje se bave ovim aktivnostima; organizovati grupe za razmenu iskustava i podršku u toku lečenja i tokom oporavka od bolesti; omogućiti veće učešće žena u formulisanju programa i projekata na nivou lokalne zajednice. <p>Prevenција i suzbijanje nasilja nad ženama i unapređenje zaštite žrtava:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neophodan element u borbi protiv nasilja nad ženama je saradnja svih činilaca koji imaju udela i mogu doprineti uspehu u ovoj oblasti. Potrebno je sprovoditi multisektorski pristup i uspostaviti povezanost između relevantnih institucija, i na nacionalnom i na lokalnom nivou, a potrebno je postići i blisku saradnju sa civilnim sektorom, odnosno udruženjima. • Treba uspostaviti mreže svih institucija koje se bave nasiljem nad ženama na lokalnom nivou i utvrditi način međusektorske saradnje; uspostaviti koordinaciju i nadgledanje ovih službi od strane resornog ministarstva, uz odgovarajuću saradnju sa drugim relevantnim ministarstvima. <p>Informisanje i senzibilisanje javnosti o uzrocima i posledicama nasilja nad ženama:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Treba organizovati javne tribine i predavanja o problemima nasilja nad ženama u lokalnim sredinama. Takođe, treba: edukovati novinare i urednike sredstava javnog informisanja o problemima nasilja nad ženama; podsticati iste da se u kontinuitetu i dosledno, odgovorno i istraživački bave problemima nasilja nad ženama uopšte i nasilja u porodici, preispitujući odgovornost države i postupanje službi i profesionalaca; promovisati modele nenasilnog ponašanja i afirmativnu politiku prema višestruko diskriminisanim grupama.

Tabela 2: Pregled nadležnosti lokalnih tela u oblasti rodne ravnopravnosti

Naziv zakona/ strategije	Odredbe
<p>Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima Službeni glasnik RS, br. 27/2011.</p>	<p>Podizanje svesti javnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podržati i finansirati javne akcije i kampanje protiv nasilja nad ženama u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, afirmisati nenasilnu kulturu na lokalnom, regionalnom i državnom nivou. <p>Rad sa decom i mladima u obrazovnim i vaspitnim ustanovama:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pripremiti učenike (vršnjačke edukatore i medijatore) za realizaciju i razvoj preventivnih programa za mlade, kojima se promoviše kultura nenasilja i u program rada pedagoškog asistenta u delu aktivnosti koji se odnosi na saradnju s lokalnom samoupravom i porodicama dece i učenika, posebno s romskim zajednicama i porodicama; uvrstiti sprovođenje preventivnih programa u sprečavanju nasilja nad ženama u porodici. <p>Podsticanje aktivne uloge jedinica lokalne samouprave:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podsticati ulogu lokalne samouprave i lokalnih tela za rodnu ravnopravnost kao aktivnih promotera u borbi protiv nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima; • podsticati izradu, promociju i sprovođenje lokalnih akcionih planova za borbu protiv nasilja nad ženama; • preporučiti lokalnim samoupravama da uključe specijalizovane usluge za žrtve nasilja u lokalne sisteme usluga u oblasti socijalne zaštite, koji se finansiraju iz budžeta jedinica lokalne samouprave. <p>Izraditi i doneti posebne protokole o postupanju u slučajevima nasilja nad ženama za svaki resor koji ima nadležnosti u oblasti zaštite žrtava nasilja i suzbijanja nasilja u porodici</p> <p>Radi ostvarivanja efikasne međusektorske saradnje potrebno je da ministarstva u čijem su delokrugu poslovi suzbijanja i zaštite od nasilja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podstiču sklapanje sporazuma o saradnji na lokalnom nivou između ustanova i drugih organizacija čija je saradnja neophodna za efikasno ostvarivanje i sprovođenje zaštite žrtava nasilja. <p>Podsticati uvođenje prakse kontinuirane koordinacije nadležnih organa i službi na nivou lokalne samouprave za sprečavanje nasilja nad ženama:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podržati uspostavljanje mreža svih nadležnih organa i službi za sprečavanje nasilja nad ženama i organizacija civilnog društva na nivou lokalne samouprave; • unapređivati mehanizme za koordinaciju i konsultacije sa sektorom civilnog društva, posebno sa udruženjima koja pružaju usluge zaštite ženama žrtvama nasilja u porodici i u partnerskim odnosima. Specijalizovane organizacije, posebno one koje dobiju licencu za pružanje usluga, treba da budu deo koordinacije na nivou lokalne samouprave. U tom smislu treba organizovati redovne konsultativne sastanke s predstavnicama/cima udruženja koja pružaju usluge žrtvama nasilja i razviti jasne i javne procedure koje regulišu saradnju, nadovezujući se na postojeće mehanizme, kao što je Forum za dijalog sa organizacijama civilnog društva.

Tabela 2: Pregled nadležnosti lokalnih tela u oblasti rodne ravnopravnosti

Naziv zakona/ strategije	Odredbe
↓ <i>nastavak</i> Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima Službeni glasnik RS, br. 27/2011.	Obezbediti intersektorski i interdisciplinarni pristup: <ul style="list-style-type: none"> odrediti i organizovati jedinstveni telefonski broj za teritoriju Republike Srbije, na koji bi se prijavljivali slučajevi nasilja i usmeravale žrtve nasilja na službe pomoći u lokalnoj samoupravi.

Tabela 3: Pregled nadležnosti lokalnih tela u oblasti bezbednosti

Naziv zakona/ strategije	Odredbe
Zakon o policiji, Službeni glasnik RS, br. 101/2005.	Čl. 5 (Informisanje o radu policije): <ul style="list-style-type: none"> Policija je dužna da objektivno informiše javnost o svojim aktivnostima, ne otkrivajući poverljive informacije. U odnosima sa sredstvima javnog informisanja policija postupa u skladu sa zakonom i prema profesionalnim smernicama koje uputstvom daje ministar. Policija neposredno informiše pojedince i pravna lica o pitanjima iz svog delokruga za čije rešavanje postoji njihov osnovan interes. Informacije iz stava 2 ovog člana daje rukovodilac nadležne policijske uprave ili drugo lice koje ministar za to ovlasti. Davanje informacija iz stava 2 ovog člana uskratiće se ili odložiti ako se radi o poverljivim podacima i informacijama ili ako bi se davanjem informacija moglo narušiti nečije pravo na pravično suđenje ili uticati na ishod drugog sudskog postupka. Čl. 6 (Saradnja policije): <ul style="list-style-type: none"> Policija saraduje sa organima teritorijalne autonomije i lokalne samouprave na preduzimanju mera radi ostvarivanja bezbednosti ljudi i imovine. Policija saraduje i sa drugim organima i ustanovama, nevladinim i drugim organizacijama, manjinskim i drugim organizovanim grupama i samoorganizovanim pojedincima radi razvijanja partnerstva u sprečavanju ili otkrivanju delikata i njihovih učinilaca i ostvarivanja drugih bezbednosnih ciljeva. Policija ostvaruje saradnju, u skladu sa zakonom, drugim propisom i prema profesionalnim smernicama koje uputstvom daje ministar. Čl. 17 (Saradnja sa organima teritorijalne autonomije i lokalne samouprave): <ul style="list-style-type: none"> U skladu sa članom 6 ovog zakona, skupština, odnosno izvršni organ teritorijalne autonomije i lokalne samouprave: <ul style="list-style-type: none"> » razmatra stanje bezbednosti u pokrajini, odnosno gradu i opštini; » zauzima stavove o prioritetima za bezbednost ljudi i imovine u pokrajini, odnosno gradu i opštini i, s tim u vezi, podnosi predloge rukovodiocu nadležne organizacione jedinice policije.

Tabela 3: Pregled nadležnosti lokalnih tela u oblasti bezbednosti

Naziv zakona/ strategije	Odredbe
<p>↓ nastavak</p> <p>Zakon o policiji, Službeni glasnik RS, br. 101/2005.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rukovodilac nadležne organizacione jedinice policije, u saradnji sa organima iz stava 1 ovog člana, obezbeđuje informisanje o stanju bezbednosti i vodi računa o zastupljenosti u saradnji pripadnika nacionalnih manjina i različitih etničkih, kulturnih, verskih i drugih grupa sa područja organizacione jedinice policije. • Rukovodilac nadležne organizacione jedinice policije je dužan da pri odlučivanju razmotri i uzme u obzir i stavove o prioritetima za bezbednost ljudi i imovine, koje zauzmu organi iz stava 1 ovog člana. <p>Čl. 18 (Mogućnost za poboljšanje uslova rada policije):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organi iz člana 17 ovog zakona i drugi nedržavni subjekti i pravna lica svojim sredstvima, preko nadležne organizacione jedinice Ministarstva, mogu učestvovati u poboljšavanju uslova rada organizacionih jedinica policije i u realizaciji pojedinih programa od značaja za bezbednost ljudi i imovine na određenom području, u skladu sa zakonom. <p>Čl. 24, stav 1 (Područna policijska uprava):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poslovi područne policijske uprave su da: <ul style="list-style-type: none"> » na području opštine u kojoj je njeno sedište neposredno obavlja policijske i druge poslove i ostvaruje lokalnu saradnju; » na području za koje je obrazovana prati i analizira stanje bezbednosti, koordinira i kontroliše rad policijskih stanica i obezbeđuje ostvarivanje lokalne saradnje i odgovornosti; » učestvuje po potrebi u obavljanju poslova iz delokruga policijskih stanica; » preduzima mere obezbeđenja određenih lica i objekata; » obavlja druge poslove utvrđene posebnim propisima i drugim aktima. <p>Čl. 188 (Saradnja sa drugim državnim organima i nedržavnim subjektima):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sa drugim državnim organima, kao i nedržavnim subjektima iz člana 6 ovog zakona, Ministarstvo saraduje u skladu sa ovim i drugim zakonom. • Radi razvijanja međusobne saradnje, odnosno partnerstva, ministar može sporazumno sa organima i subjektima iz stava 1 ovog člana da donosi odgovarajuće akte o saradnji i osniva koordinaciona tela od značaja za sprečavanje i otkrivanje delikata i njihovih učinilaca i za ostvarivanje drugih bezbednosnih ciljeva.

Literatura

1. AHEAD. *Combating Homophobia: Local Policies for Equality on the grounds of Sexual Orientation and Gender Identity – A European White Paper*. 2011. <<http://ahead-bcn.org/img/langform/LGBTmay2011eng.pdf>>.
2. ASTRA. *Trgovina ljudima u Republici Srbiji. Izveštaj za period 2000–2010*. Beograd: ASTRA, 2011.
3. Autonomni ženski centar. *Izveštaj o akcijama zagovaranja Autonomnog ženskog centra za 2011. godinu*. Beograd: Autonomni ženski centar, 2011. <http://www.womenngo.org.rs/images/zagovaranje/IZVESTAJ_AZC_zagovaranje_2011.pdf>.
4. Babović, Marija. *Rodna ravnopravnost na lokalnom nivou: Jablanički i Pčinjski okrug*. Bujanovac: PBILD, 2010. <<http://rs.one.un.org/organizations/12/Rodna%20ravnopravnost%20na%20lokalnom%20nivou.pdf>>.
5. Bjeloš, Maja i Odanović, Gorana (ur.). *Bilten Rod i bezbednost*. <<http://www.ccmr-bg.org/Publikacije/4080/Bilten+Rod+i+bezbednost.shtml>>.
6. Bjeloš, Maja, Brozović, Zorana i Đorđević, Saša. *Priručnik za rad lokalnih saveta za bezbednost*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2011. <<http://www.ccmr-bg.org/Publikacije/4222/Prirucnik+za+lokalne+savete+za+bezbednost.shtml>>.
7. Bjeloš, Maja. *Šta građanke Srbije misle o svojoj i o bezbednosti Srbije?* Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2012. <http://www.ccmr-bg.org/upload/document/bjelos_%282011%29_sta_gradjanke_sr.pdf>.
8. Centar za istraživačko novinarstvo. „Trgovina ljudima u Srbiji.” 22. 10. 2011. <<http://www.cins.org.rs/?p=3049>>.
9. Đurđević-Lukić, Svetlana (ur.). *LGBT populacija i reforma sektora bezbednosti u Republici Srbiji*. Beograd: Misija OEBS u Srbiji i Centar za istraživanje javnih politika, 2011. <<http://publicpolicy.rs/wp-content/uploads/2011/12/LGBT-populacija-i-reforma-sektora-bezbednosti.pdf>>.
10. Glavonjić, Zoran. „U porastu trgovina ljudima iz Srbije.” 16. 12. 2011. Radio Slobodna Evropa. <http://www.slobodnaevropa.org/content/u_porastu_trgovina_ljudima_iz_srbije/24424326.html>, 25. 12. 2011.
11. Golubović, D. i Anđelković, B. „Institucionalni mehanizmi saradnje Vlade i civilnog društva: Uperedna iskustva i preporuke za Srbiju.” Izveštaj pripremljen za Tim potpredsednika Vlade za implementaciju Strategije za smanjenje siromaštva. Beograd, 2009.
12. Ignjatović, Tanja i Slavković, Ivana. „Nasilje u porodici – čija je odgovornost? Priručnik za organizovanje konferencija slučaja za zaštitu od nasilja u porodici sa primerima dobre prakse.” Beograd: Autonomni ženski centar, 2006. <<http://www.womenngo.org.rs/publikacije-dp/cija-je-odgovornost.pdf>>
13. Ignjatović, Tanja. „Ka modelu koordinirane akcije zajednice u zaštiti od partnerskog nasilja u Srbiji”. *Socijalna misao*, 3/2010, 134. <<http://scindeks-clanci.nb.rs/data/pdf/0354-401X/2010/0354-401X1003125l.pdf>>.
14. Izveštaj Zaštitnika građana i Panela mladih savetnika. *Zaštita dece od nasilja u školama*. Beograd: Zaštitnika građana, 2011. <http://www.ombudsman.rs/attachments/1668_izvestaj%20komplet%20%284%29.pdf>.

15. Jakovljević, Ivana i Arsenov, Branislava. „M Istraživanje 2011: istraživanje koncepta rodno zasnovanog nasilja, kao i stavova o prema rodno zasnovanom nasilju kod srednjoškolaca u Srbiji.“ Beograd: Centar 8, 2012. <<http://www.e8.org.rs/wp-content/uploads/2012/02/M-Istrazivanje-2011..pdf>>.
16. Kljajić, Sanja i Jovanović, Vladan. *Analiza funkcionisanja Službe za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima*. Beograd, 2011.
17. Komitet za ljudska prava YUCOM. *Borba protiv trgovine ljudima: problemi i perspektive*. ARIADNE Mreža protiv trgovine ljudima u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi, 2007. <<http://www.ariadnet.net/pdfs/publication%20serbia.pdf>>.
18. Kuzmanov, Lidija i Mladenović, Biljana. *Koliko nas košta nasilje u porodici?* Beograd: Autonomni ženski centar, 2011. <http://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2011/Koliko_nas_kosta_nasilje_prema_zenama_u_porodici.pdf>.
19. Lukšić-Orlandić, Tamara (ur.). *Stanje ljudske bezbednosti u Srbiji – Izveštaj za 2005–2006. godinu*. Beograd: Fond za otvoreno društvo. <http://www.fosserbia.org/view_file.php?file_id=331>.
20. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. *Strategija razvoja MUP-a 2011–2016*. 2011. <http://www.mup.rs/cms_cir/sadrzaj.nsf/Strategija%20razvoja%20MUP-a%202011-2016.pdf>.
21. Pajvančić, Marijana. *Mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou*. Beograd: Misija OEBS u Srbiji, 2010. <<http://www.osce.org/sr/serbia/81309>>.
22. Petrušić, Nevena (ur.). *Putevi ostvarivanja rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti – od ideje do prakse*. Beograd: Savet za ravnopravnost polova i Misija OEBS u Srbiji, 2007. <<http://www.osce.org/sr/serbia/25494>>.
23. *Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama*, 2007. i *Pravilnik o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje*, 2010.
24. *Redovan godišnji izveštaj Zaštitnika građana za 2010 godinu*. Beograd: Zaštitnik građana, 2010. <http://www.ombudsman.rs/attachments/1304_Izvestaj%20narativni%20deo%20%282%29.pdf>.
25. Republički zavod za statistiku. *Žene i muškraci u Republici Srbiji*. Beograd: Republički zavod za statistiku, 2011. <http://www.gendernet.rs/files/RR_u_brojkama/ZeneIMuskarci.pdf>.
26. Srdić, Marija i Ugarčina, Svetlana. „Novi Bečej – U potrazi za predlagačem.“ *Primeri i modeli aktivnosti opštinskih lica za ravnopravnost polova*. Misija OEBS u Srbiji i Crnoj Gori, Odeljenje za demokratizaciju, Beograd, 2005.
27. Stojanović, Sonja i Quesada, Kathrin (ur.). *Rod i reforma sektora bezbednosti u Srbiji*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2010. <http://www.ccmr-bg.org/upload/document/rod_i_reforma_sektora_bezbedno.pdf>.
28. Viktimološko društvo Srbije. *Trgovina ljudima u Srbiji*. Beograd: Misija OEBS u Srbiji i Crnoj Gori, 2004. <<http://www.vds.org.rs/File/trgovinaljudimausrbiji.pdf>>.
29. Vlada AP Vojvodine. *Informacija o sprovođenju Strategije za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u AP Vojvodini za period od 2008. do 2012. godine*. Vlada AP Vojvodine, 2009.

O istraživačkom timu

Gorana Odanović je diplomirala međunarodne odnose na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Trenutno na istom fakultetu završava master studije iz Međunarodne bezbednosti. Od 2009. godine radi kao istraživačica u Beogradskom centru za bezbednosnu politiku. Posebna interesovanja: reforma sektora bezbednosti i rod, demokratizacija i slaba država.

Kontakt: gorana.odanovic@bezbednost.org

Maja Bjeloš je diplomirala međunarodne odnose na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Trenutno na istom fakultetu završava master studije iz Međunarodne bezbednosti. Od 2009. godina radi kao istraživačica u Beogradskom centru za bezbednosnu politiku. Autorka je nekoliko tekstova na temu evropske bezbednosti, nacionalne bezbednosne politike i rodne ravnopravnosti u sektoru bezbednosti. Posebna interesovanja: reforma sektora bezbednosti u Srbiji, evopska bezbednost, rodne ravnopravnosti u kontekstu procesa reforme sektora bezbednosti.

Kontakt: maja.bjelos@bezbednost.org

Sonja Stojanović je diplomirala japanski jezik i književnost na Filološkom fakultetu u Beogradu. Magistrirala je u oblasti „Politika, bezbednost i integracije“ na Školi za slovenske i istočnoevropske studije Univerzitetskog koledža u Londonu. U periodu 2002–2005. godine radila je kao saradnica na projektima Jedinice za strateški razvoj Odeljenja za sprovođenje zakona Misije OEBS u SCG. Od 2006. godine radi kao direktorka Beogradskog centra za bezbednosnu politiku. Članica je udruženja „Žene u međunarodnoj bezbednosti“ (eng. *Women in International Security*). Posebna interesovanja: reforma policije, komparativna politika, proširenje i bezbednost EU, javna i politička uprava, rešavanje konflikata.

Kontakt: sonja.stojanovic@bezbednost.org

Rozeta Aleksov je koordinatorica komponente „Rodna ravnopravnost na lokalnom nivou“ u okviru programa jačanja kapaciteta lokalne samouprave u procesu evropskih integracija. Kao trenerica i facilitatorka više od deset godina bavi se promocijom demokratskih vrednosti i razvijanjem kapaciteta organizacija i pojedinaca. Od 2002. godine je trener na programu motivisanja i osnaživanja političarki na lokalnom nivou. Sa Stalnom konferencijom gradova i opština počela saradnju kao trener na programima edukacije odbornika i unapređenja etničke ravnopravnosti na lokalnom nivou. Od 2006. u SKGO radi na vođenju projekata, kreiranju i praćenju programa obuke.

Kontakt: rozeta.aleksov@skgo.org

BCBP (www.bezbednost.org)

Beogradski centar za bezbednosnu politiku (od 1997. do juna 2006. godine poznat pod imenom Centar za civilno-vojne odnose) nezavisni je istraživački centar koji radi na unapređenju bezbednosti građana i društva. U središtu interesovanja BCBP-a nalaze se politike koje kao cilj imaju poboljšanje ljudske, nacionalne, regionalne i međunarodne bezbednosti, posebno konsolidaciju reforme sektora bezbednosti i integraciju zemalja Zapadnog Balkana u evroatlantsku zajednicu. Svoje ciljeve BCBP ostvaruje istraživanjem, analiziranjem, predlaganjem praktične politike, javnim zastupanjem, obrazovanjem, izdavačkom delatnošću, stručnom podrškom reformama i umrežavanjem svih relevantnih aktera u bezbednosnu zajednicu.

SKGO (www.skgo.org)

Stalna konferencija gradova i opština (SKGO) nacionalna je asocijacija lokalnih vlasti u Srbiji, osnovana 1953. godine. Članstvo SKGO čine gradovi, gradske opštine i opštine u Srbiji. Misija SKGO je podrška jačanju lokalne samouprave u Srbiji kroz međusobnu saradnju i zajedničko delovanje gradova i opština, zastupanje njihovih zajedničkih interesa i unapređenje njihovih kapaciteta. Oblasti delovanja SKGO su: decentralizacija i jačanje lokalne samouprave, izgradnja kapaciteta lokalne samouprave, upoznavanje sa praksom lokalne samouprave u EU, unapređenje kapaciteta lokalne administracije, modernizacija komunalnih usluga, reforma sistema javnih finansija, lokalni ekonomski razvoj, međuopštinska saradnja, ravnomerni regionalni razvoj, socijalna politika, zaštita životne sredine, urbanističko planiranje, energetska efikasnost, unapređenje etničke i rodne ravnopravnosti, uspostavljanje međunarodne saradnje i ostale aktivnosti koje doprinose razvoju lokalnih zajednica.

